

РУСИН

www.rusynacademy.sk

RUSÍN r. XXVII, č. 4 / 2017

Наш юбілант (нар. 12. 10. 1952)
– Др. Михал Бицко, ПгД., еден із главных
закладателів і главный куратор Музею
модерного уменя Енді Варгола у
Міджілабірцях і емерітний президент
Сполочности Енді Варгола, був 18. 6. 2017
у Празі оцінений Міджінароднов преміов
ТРЕББІА. *(автопортрет)*

КУЛТУРА • ЛІТЕРАТУРА • ЯЗЫК • ІСТОРІЯ

• Міжнародну премію ТРЕББІЯ особно передав главному закладателю Музея модерного уменя Енді Варгола у Міджілабірцях сучасний віцепрезидент Надації Енді Варгола в Нью Йорку Доналд Варгола (справа).

Престижне оцініня Др. Михала Бицка, ПгД., главного закладателя Музея модерного уменя Енді Варгола в Міджілабірцях

У вечерніх годинах 18. юна 2017 на 2. програмі Радія і телевізії Словакції (як і на Чеській телевізії) у прямім высланю мали сьме можность відіти передаваня Міджінародной ціны „ТРЕВВІА“ з репрезентативных просторів „Шпаньелской салы“ Пражского граду, котру дістали того року три вызначны особы. Наша радость была о то векша, же міджі оціненыма був і Русин – Др. Михал Бицко, ПгД., єден із главных закладателів і главный куратор Музея модерного уменя Енді Варгола у Міджілабірцях і емерітний презірент Сполочности Енді Варгола. Гратулуєме му ку тому оцініню.

Галавечур із передаваня того оцініня ся одбыв під покровительством презідента Чеськой републікы Мілоша Земана, міністра културы Чеськой републікы Даньела Германа і Владіміра Длоугого – презідента Господарьской коморы Чеськой републікы. Міджінародный номіначный комітет міджінародного оцініня „ТРЕВВІА“ вирішив, же тот рік за вклад до діалогу народных култур дістане спомянута оцініня і Михал Бицко, єден із основателів Музея модерного уменя Енді Варгола в Міджілабірцях, єго сучасный главный куратор і емерітний презідент Общества Енді Варгола (*Andy Warhol Society*). Бицко був окрема іншого і єдным із основателів Русиньской оброды, першой пореволучной русиньской організації у втогышній Чехословакції. Михал Бицко ся тым зарядить міджі таких людей як Роні Вуд із групи Роллінг Стонс ці фотографку Ані Лайбовітз, кідже і они уж были лавреатами того оцініня.

„ТРЕВВІА“ заснована родаком із Старины – Мірославом Смоляком

Міджінародне оцініня „ТРЕВВІА“ было засноване таксамо Русином – Міром Смоляком, котрый походить із днесь вже неествуючого русиньского села Старина, в окресі Снина. Смоляк абсолвовав філософію на Універзіті Коменьского в Братіславі, пак штудовав на Гумболтовій універзіті в Берліні. Таксамо закінчів філмову режію на Філмовій і телевізній факулті Академії музичных умень в Празі. За соціалізму робив у Чехословацькім културнім центрі в Берліні, де пізніше засновав Галерію MIRO. В році 1994 ей переніс до Прагы, до Костела св. Роха. В році 2001 была на основі бадань „The Gallup Organization“ Галерія MIRO выголошена за найоблюбленішу комерчну галерію в Празі. Выставлявав там таких умелців як Пікасо, Далі, Варгол ітд.

„ТРЕВВІА“ є оцініня, котре выникло якраз в пражскім Костелі св. Роха, де має Міро Смоляк свою галерію. Выникла в році 2000 як про-яв почливости бізнесменам, меценашам і умельцям. Назва є подля рікы Требія і оцініня передавать Фундачный фонд „ТРЕВВІА“.

Посланём фонду є підпора активностей правницьких і фізичных особ в народнім і міджінароднім розсягу на полю културы і уменя, підпора выставницьких проектів умельцького заміряня, окрема підпора гуманітарных активностей і підпора гуманітарных активностей через іншы субекты, уділёваня творчіх штіпендій на основі схваліня справной рады Фундачного фонду „ТРЕВВІА“ ітд.

ОБСЯГ

Мгр. Петро МЕДВІДЬ: *Престижне оцініня Др. Михала Бицка, ПгД., главного закладателя Музея модерного уменя Енді Варгола в Міджілабірцях* 1 – 2

о. Мгр. Мілан ЯСИК: *Адолф Добрянський, вызначный репрезентант Русинів 19. стороча (2)* 2 – 5

Демко ТРОХАНОВСКИЙ: *Одышол доц. ПгДр. Юрий Панько, к. н., кодифікатор русиньского языка (1933 – 2017)* 5 – 6

Доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД. – Мгр. Зденка ЦІТРЯКОВА: *Русиньский літературный язык у концепціях ученых і стратегіях языковых конгресів (1)* 6 – 10

Мгр. Магдалена ЛАВРІНЦОВА: *Енциклопедічна книжка проф. П. Р. Магоція о Русинах* 11 – 12, 21 – 23

Мгр. Міхал ПАВЛІЧ: *Поздравліня Русинів на 2017 рік ч. 4* 13

Вышла книжка о русиньских особностях по словацькы 13

Літературный конкурс Марії Мальцовской 14

Рената ХОМОВА: *Пришли брата зо Солуна* 14

Миколай КСЕНЯК: *Закодоване, Лопата, Крошня і Бандуря* 14 – 15

Юрко ХАРИТУН: *Наша лучка, Вотуку* 15 – 16

Елена ХОМОВА: *Рыбка, Ластівочка, Коник, Гускы, Зайчік, Пулька, Козут* 17

Еміл КУБЕК: *В якім віці жена наймілша і найкрасша* 17 – 20

Осиф КУДЗЕЙ: *Сторнованя, Провокація* 20

Доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД.: *Освіта Русинів у контексті Европской харты регіональных або мінорітних языків (3)* 24 – 27

Мгр. Петро МЕДВІДЬ: *В Осієку проходить XIV. СКР. Далший одбуде ся на Словакції* 27 – 29

Проф. Др. Іван ПОП, др. н.: *150 років новинок Свѣт* 30

ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД.: *41. научный семінар карпаторусиніткі* 30 – 31

З посланём – дати честь Русинам 32

Михал Бицко – родак із Збудьскої Білої, окрес Міджілабірці, (12. 10. 1953)

Др. Михал Бицко, ПгД., є витварным теоретіком, музеоедукологом, куратором, емерітним президентом „Andy Warhol Society“ но головно співоснователём першого на світі і дондє єдиного європско-го Музея модерного уменя Енді Варгола в Міджілабірцях. О Варгола ся зачав інтересовати іщі перед революціов у 1989-ім році. Першу выставку присвячену Варголови зробив перед революціов на Основній умелецькій школі в Міджілабірцях.

Ведно із братом Енді Варгола – Джоном Варголом, і Фредом Гюджесом, тогдышнім президентом Фундації Енді Варгола про візуалне уменя в Нью Йорку, заложив музей в Міджілабірцях в році 1991, што ся в културно-умелецькім середовиску на Словакії дондє бере за найвызначнішу умелецьку подію світового значія. Дякуючі тому факту, за 26 років до Міджілаборець пришли стовкы тисяч навщівників, много визначных людей, о музею і місті Міджілабірці было зробленых дакілько фільмів, місто дістало своє місце в туристичных книгах ці брожурах і дякуючі заграничным выставкам під кураторьскым

веджінём Михала Бицка ся місто Міджілабірці, но і ціла Словакія позітивно репрезентовали за границями.

Бицко реалізовав десятки міджінародных выставных проектів за участи презіднетів, політіків, штатників – мож спомянути міста як Флоренція, Рим, Даблін, Корк, Франкфурт над Моганом і т. д.

В році 2004 заложив єдине одділіня музеоедукології на Словакії і створив сілабы про акредітацію навчалного предмету музеоедукологія на високих школах в Пряшові, Баньській Бістріці і Братіславі. Є автором десятков професійных і науковых статей о уменю і умелецькій едукації, котры вышли в многих домашніх і заграничных зборниках, таксамо є автором пятёх монографій, едітором шестёх зборників і десятков каталогів ку выставкам.

Михал Бицко є і основателём Експеріменталного центра умелецькой выховы в Міджілабірцях, котрый є визначным центром умелецькой едукації на Словакії в рамках музейницькой і галерійной едукації.

Має міджінародный сертифікат експерта на сучасне уменя і титул F. A. V. I. америцького біографічного інштитуту. Минулый рік му была передана і Ціна міста Міджілабірці.

о. Мгр. Мілан ЯСИК, член выбору Общества св. Йоана Крестителя, парохія Олька, Словакія

Адолф Добрянський, визначный репрезентант Русинів 19. стороча (2)

Професіонална карьера Добрянського

Адолф Добрянський був од зачатку у своїй професії вірний габсбургському режиму. Австрійска влада ся му за то одмінила і в ході дакількох років ся то одзеркалило на ёго професіоналній карьері. Єдно повышіня черяло ся з другим.

Як уж было спомянуто, 16. октября 1849 був Адолф Добрянський выменованый за окресного референта і ведучого ужгородьскої міністерской канцеларії. По пів року був переряджений за сполупрацовника к жупанови, генералёви Бордолови і за референта комісаря Ф. Свеченого до Кошіць. Во фебруарі року 1850 го послали пробадати знеужываня моци шарішским жупаном. В році 1851 був выменованый за окресного референта в Будапешті і такой потім секретарём в дипломатичных службах. Од року 1853 до року 1860 був міністерьскым таёмником у Великім Варадині. В році 1860 був на тоту саму фукцію переряджений до Будапешту. За свою одданость владі і одповідну роботу дістав дакілько оцінінь. За регулацію рік дістав в році 1857 **Орден Желізнои коруны**. Єдным із ёго найвекшых оцінінь было, же в році 1857 цісарьскым декретом був му приділений **рыцарьскый титул із придатком Сачуров**, од села, де ся находив ёго маєток. В році 1859 був Добрянський за заслугы при хімічно-геологічных баданях мінералных жридел

· ROK ADOLFA DOBRIANSKEHO ·

выменованый за члена кралёвского геологічного інштитуту у Відню. В році 1861 був повірений ревізіов арешту в Мукачові. В тім самім році був у вольбах zvolenый за **посланця угорьского парламенту**. Хоць ёго зволіня з боку мадырьских шовіністичных посланців была спохыбнене, Відень на нёго не забыв. В році 1863 був далше високо выменованый – за **грофата**, што значить цісарьскый дворный радця. В році 1864 го выменовали за **референта Угорьской дворной канцеларії у Відню**.

А в році 1865 був зась зволений за **посланця Угорського парламенту**, в яким діяв до року 1868. По році 1867, кідь дішло к австрійсько-угорському вирівнанню, А. Добрянський ся дістав до немілости малярської влады, а в тій немілости зістав аж до своєї смерти. По скінчіню посланецького мандату в році 1868 Добрянський скінчів своє політичне діятельство, але робити не переставав, скоріше навспак, іщі веце розвинув свою будительско-культурну активність за розвиток свого народа.

О вшыткых успіхах, повышінях, взоступах, але і неуспіхах і немілостях, в котрых ся находив А. Добрянський, дізнаме ся в далшых капітолах.

Походжіня і особностный профіл Добрянського

Подля дакотрых історічных жрідел походжіня Адолфа Добрянського сягають аж до 10. стороча к роду славного російского воеводцю Тгонісоба (Томов Сова). Уж в році 1445 дістала родина Добрянських од жупана Кендереша грофський титул, котрый був Мараморощкым приписом обновлений в році 1763 і наконець uznаний і цісарём в році 1858. Интересне є і то, же хрестныма родічами Адолфа Добрянського были гроф Жігмунд Форгач і грофка Юлія Форгачова.

Першу жывотописну черту Адолфа Добрянського написав словацькый народовець Віліам Павліні-Тот, котрый у часописі „*Sokol*“ в році 1862 на пятёв сторінках описує ёго жылот і роботу. О властностях Добрянського пише: *„Што до повагы, він є душа добра, героїчна, славянська. Є дійсным хрістіаном, котрый дотримує все вірно вшыткы прінціпы своєї церькви (навщівлёвана церькви, молитва, строгы посты ітд.). Є неогроженного, быстрого і веселого духа. Любить непрерывно робити, не боїть ся тяжкостей і небезпекы, але рад ся і забавить в кругу добрых приятелів. Мать мудры погляды, котры вкладать до слов выреченых, а глубоко чутя заоблаює до ярого спіеву.“*

Добрянський урядником у Кошіцях і Будапешті (1850 – 1853)

Адолф Добрянський був по одкликаню з Ужгороду пересунутый і зо своїм братом Віктором до Кошіць. Віктор був выменованый за школьского референта, Адолф за **референта канцелара міністерского комісара Свещеного**. Місто втогды было силно помадьярчене, зато было ёго діятельство барз стяжене. В Кошіцях ся занимав главно соціалныма конфліктами в Шарішу, на Маковіці і в Плавчу. Адолф Добрянський діяв у Кошіцях лем рік, а то од половины апріля 1850 до кінця марца 1851, кідь дістав повірїня одыйти до Будапешту. Перед одходом ся ішов розлучіти зо своїма знамыма до Ужгороду. Словацькы новинкы з року 1851 зазначіли, же з Ужгороду го одпроваджовало много панів, котры з ним одышли до Ореховой, а дакотры аж до Завадки при Михалівцях. Ту у пана Коллара, по куртій, але интересній бісіді, переночовав. На тій дорозі го спроваджала найщіріша любов і вдячність вшыткых Русинів і народу одданных Словаків.

Діятельство Адолфа Добрянського в Ужгороді і в Кошіцях, главно про ёго демократічне і народне прямова- ня, не любило ся малярськым властям. Робили вшытку

про того, абы го збавити уряду. Обжаловали го, же шырить думкы проти ракуской влады і цісарёви. Зато го в році 1851 предволали аж до Відня, жебы обгаїв своє діятельство. По достаточнім высвітліню неправдивых обвинїнь, дістав од ракуской влады сатісфакцію, кідь го архікнязь Албрехт, цивільный і воєньскый губернатор в Будапешті, выменовав за **свого таёмника**. В році 1851 му была приділена выплата 1 600 златых. Добрянський сі в тім самім році од Ігнаца Пехія купив маєток Сачуров з прилеглим лісом.

О діятелстві А. Добрянського в Будапешті знаме барз мало. Діяв там до року 1853, але і за тот короткый час много путовав. Ёго діятельство было заміряне на вышетрєваня і вирівнаня односин міджі панством і сядляками.

В Гевешській столиці урядници пахали на людех прома- хы, зато там послали Добрянського, тоты діла вышетрїти. Вышетрєваня скінчіло позітівно в проспіх простого народа, зато многы урядници были пропущены з работы. Веце раз був з Будапешту высланный до Мукачова на ревізію містного арешту.

Жылот Адолфа Добрянського у Великім Варадині (1853 – 1860)

В пореволучнім періоді урядници, котры были народностно усвідомлены і проявлєвали ся як народовці, не могли робити у своїм краю, были посыланы до малярських областей. Так наприклад – Дакснер, був посланный до Уйгеля, Віліам Пауліні-Тот до Кечкемету а Францісці до Дебрецину. Русиньского народовця Адолфа Добрянського послали до Великого Варадина, котрый ся находив в сатмарській области. Дня 9. юна 1853 був Добрянський выменованый в Будапешті за **міністерского таёмника** з річнов плацов 3 150 златых. З тым титулом і посланём і попутовав до Великого Варадина. Ту робив і жив зо своєв родинов од року 1853 аж до юла 1860. Жыло ту много урядників – Чехів, з котрыма ся Добрянський стрічав. Манжелам Добрянськым ся у Великім Варадині народили дві дівкы – Гелена (1855) і Алексея (1857). В родині Добрянських владів славянський дух. Служніцю мали з русиньского села Завадка на Спішу і подля споминів найстаршой дівкы Ольгы, тым, же отець мав добры контакты з там жыючіма Чехами, забезпечів їм чеськых учітелів.

О ёго діятелстві і выслідках работы приніс справу словацькый часопис *Сокол* з року 1862. Автор статі споминать, же Добрянський в роках 1853 аж 1854 управив ток рікы Марош і скоротив ю о 9 і пів німецькых міль. Далє продовжовав у своїй роботі і в роках 1856 аж 1859, кідь скоротив рікы Крїжа і Беретя, чім ся здобыло 840 000 катастральных ютар уродной землі і захранив так цілу околицю од непрерыванных заплав. Добрянський много робив і на розшырїню і будованю желізнїчной сїті в цілім Угорьску.

В році 1857 дістав Адолф Добрянській за управу доріг і споминаных рік у великоварадинській жупі **Орден Желізной коруны III. ступня** і одміну 800 златых. Кінцём рока 1857 му був уділений рыцарський титул з додатком к мену **Рыцарь із Сачуро- ва** (Ritter von Szascurów). Як уж было спо-

мянуто, в році 1851 купив село Сачуров, котре наконець продав. Але рыцарський титул му зівстав і надале, а то аж до смерті. Ёго повне мено з титулом звучало: Adolf Ritter von Szascurow Dobranszky.

В році 1858 зрегулював і скоротив ріку Замоч о 27 миль, чім захранив 60 сел од каждорічных заплав. За тото діло дістав похвалу і премію 500 золотых. В році 1859 дістав похвалу і узнання од свого ведучого Адріаньского. В тім самім році ся заслужив і о купліня коней про австрійску армаду, яка в тім часі боєвала в Італії. Треба спомянути і то, же за заслуги при хімічно-геологічных бадахнах мінералных жрідел, був в році 1859 кралёвским геологічным інштитутом у Відню выменованый за ёго члена-корешпонтента.

Добрянський в угорьскім сеймі

Віденьска влада в році 1860 выголосила вольбы до угорьского сейму. Вольбы прошли в марцу 1861, а **Адолф Добрянський був єдиним Русиним, котрого зволили у вольбах за посланця угорьского сейму** за маковицькый регіон. Мав і свій політичний план. Мадьярська шовіністична пропаганда робила вшытко протом, жебы Добрянський не выграв вольбы.

Політичний план Адолфа Добрянського, ведно з кандидатами Юраєм Маркушом (бережняньскый регіон) і Александром Шерегілем (бачковскый регіон), був смілый і обсяговав тоты пункты:

1. Угорьскый сейм мать про Русинів вытворити самостатне воєводство, як то мають на югу угорьскы Сербы.
2. Русинам мать быти забезпеченым самостатный сейм на їх території.
3. Ний собі Русины своїх єпископів выберають подля векшыны голосів, як є то подля звиків Выходного обряду.
4. Грекокатолицькы Русины ний будуть одділены од Острігомского архієпископства і про них ний ся вытворить русиньске архієпископство.
5. Русиньску область треба выділити як самостатну адміністративну область.
6. У высших урядах Угорьска (міністерства і под.) мають мати Русины перцентуалне заступліня.
7. Вытворіня самостатной русиньской народно-автономной области.

Такий програм выкликав велике побуріня міджі Мадьярами. Русинів зачали обвинівати із сепаратизму і твердо агітовали проти русиньским кандидатам. В році 1861 ся парадоксно до угорьского парламенту ништо зо словацькых представителів не дістав. Мадьярська пропаганда робила вшытко протом, жебы ся до парламенту не дістав ани еден словацькый або русиньскый посланець. І наперек тиску в Зборові за маковицькый раён выграв вольбы і став ся посланцем Адолф Добрянський.

Отворіня угорьского парламенту было 2. апріля 1861. По вольбах многы близкы радили Добрянському, жебы не ішов до парламенту, бо му од Мадьярів грозить небезпеченство. І наперек тому він ся старостливо приправлєвав на выспліня в сеймі, але мадьярскы посланці своїма выкриками знеможнили му выступити зо жаданями, в

котрых хотів, жебы было створене русиньске воєводство, зволений русиньскый сейм, русиньскы комітаты зьєдинены до єдного цілого і под. Окрем того, му вышмарили на очі, же був комісарём російских інтервенчных войск і выхвалєвав російского царя як охранцю Русинів. Жадали проаналізувати ёго вольбы і пізніше, хоць было встановлено, же Добрянський був рядно зволений, предці лем зрушили платность ёго мандату. Лемже в другій половині августу 1861 ся незгоды міджі Віднем і Угорьском зась выострили. Цісарь Франтішек Йозеф I. роспустив угорьскый сейм і зась був приступніший роздумовати о языковых правах народів Угорьска. Треба спомянути, же і словацькы представителі вирішыли выужыти тоту ситуацію і предъявити прямо цісарєви жаданя Меморанда словацького народа, котре было написане в юнію 1861. Але главны принципи словацького меморанда не узнав ани Франтішек Йозеф I.

Адолф Добрянський, по неприяту в угорьскім сеймі, вирішив втечі до Відня. Ту свою посланецьку реч дав переложыти з мадьярского языка до німецького і в юнію 1861 ю выдал книжно під назвов „*Rede des Ungarischen Landtags Abgeordneten Adolf Ritter von Dobranszky in der Adress – Angelegenheit*“ (Реч посланця угорьского сейму Адолфа рыцаря Добрянського на вопрос о походжіню). В книзі, окрем іншого, аналізував поставліня Русинів в Угорьску і запропонував ёго розділіня на пять народных округів: мадьярско-німецькый, сербскый, румуньскый, словацькый і русиньскый.

В році 1862 з нагоды тісячріча Росії дістав Добрянський російскый **Орден кралёвского дворного радцю.**

Дня 22. мая 1864 був Добрянський цісарьским декретом выменованый за **реферанта Угорьской дворной канцеларії у Відню.** В ёго канцеларії ся сходили Словацци, Чехы, Росіяне, Сербы і Хорваты, жебы ся радили о далшых кроках в народнім животі. В тій функції був до року 1867, до часів, коли было в Будапешті створене міністерство, котрому были приділены вшыткы компетенції дотеперішнёго дворного радцю.

Реч посланця угорьского сейму

Обсяг стотридцятьсторінковий книжки *Rede des Ungarischen Landtags Abgeordnete Adolf Ritter von Dobranszky in der Adress-Angelegenheit*, выданой у Відню 1861 року, указує який має посланець Добрянський погляд на два актуалны вопросы. **В першій части обертать позорность на штатоправне поставліня Угорьска в монархії і народностны проблемы в Угорьску. В другій части указує на потребу рішіня народностного вопросу немадьярских народів в Угорьску.**

Добрянський підкреслює, же право меншын має быти управлене так, жебы была языкова рівность, абы ся на судах ідало в речі народу, жебы ся діти в школах учили в материньскім языку.

Адолф Добрянський ся занимав граніцями народности подля языка. Не жадав сепаратну землю, але рівноправность, автономію каждого народа, жыючого на території австрійско-угорьской імперії. Бранив ся проти вшыткому тому, што бы значіло про немадьярскы народы в монархії кривду або народну смерть.

Добрянський – третій раз zvolений за посланця

По неуспішнім році 1861 прошли далшы вольбы до угорського сейму аж 10. новембра 1865. В тых вольбах був Адолф Добрянський зась zvolений за посланця за Шарішску жупу. Стало ся так і вдяка агітації грекокатолицького священника Александра Павловича. **На новім угорськым сеймі, в котрім Словаці з двадцятьятх кандидатів не мали ани єдного посланця, словацькы жаданя заставав русинський посланець Адолф Добрянський.** Конкретно 23. апріля 1868 прочітав сейму петицію словацького жытельства ліптовского краю, в котрій ся Словаці дожадовали своїх народностных прав.

Добрянський ся категорічно не стотожнёвав з новым языковым законом, котрый був приятый в році 1868 і выголошовав, же в Угорську є лем єден мадярський народ і вшыткы остатні народности суть ёго частями. Хоць уж відів у своїм народі істу пасівность односно рішіню народных інтересів, предці був пересвідченый, же рішіню русинського вопросу є можне лем узвязи з вирішінём народностного вопросу вшыткых славянських народів Австро-Угорська.

В парламенті, окрема многих выступлїнь і посланецькых выступів на обгаёбу прав вшыткых Славянів в Угорську, выступив і зо жаданём на міністерство справедливости о обновлїня рішіню трьох пропозицій закона на повне зрушіню підданства в Угорську.

Добрянський, як посланець, ведно з двома румунськыма посланцями, вышов і з пропозицій на міністерство віросповіданя і културы, в котрій жадав створїня народных сеймів про румунську і русинську Грекокатолицьку церьков. Пропонованы сеймы мали мати право высловити ся к вольбі єпископа, дотримованя церьков-

ного права і захованя чістоты выходного обряду. Адолф Добрянський у функції посланця угорського сейму єствовав до 1868 року.

В часі, кідь іншы народы выступали зо своїма жаданями, угорськы Русины были уж менше активны. Прічина была у розколї русинської політичної, набоженьской і културной еліты. Активісты, веджены Добрянськым, просаджовали протимадярський і сучасно прогабсбургський курз і намагали ся о досягнутя русинської самосправы. Проти тому снажїню выступили прихыленці договору з Мадярами, векшынов грекокатолицьке духовенство, котре хотїло русинськы жаданя просаджовати в договорі з Мадярами в угорськым сеймі.

Пужыта література:

- Попов А.: А. І. Добрянский, его жизнь и деятельность, Мукачево, 1928, с. 8.
- Pauliny-Toth V.: Adolf Ivanovič Dobriansky, In: Sokol, Budín, 1862, s. 181-182.
- Золотая грамота, № 4, 1865 (Додаток до Страхопуда № 12), Відень, с. 31-32.
- Аристов Ф. Ф.: Карпато-русские писатели, Москва, 1916, с. 150-151.
- Sekey M.: Životopis A. I. Dobrianskeho, Košice, 1928, s. 40-42, 44, 53, 58.
- Стенографический отчетъ узъ судебной росправы по ділу Ольги Грабарь и товаришей, Львов, 1882, с. 338.
- Kovač D.: Dejiny Slovenska, Praha, 2000, s. 130.
- Ďurica M. S.: Dejiny Slovenska a Slovákov, Bratislava, 1996, s. 85.
- Майор П.: Проблеми історії країн Центральної та Східної Європи, Випуск 3, с. 124.
- Забродський М.: Промова депутата угорського сейму А. Добрянського, In: Історичні науки, Випуск 6, с. 52-55.
- Шлепечкий И.: Избранные произведения, Александр Павлович, Пряшев, 1955, с. 425.
- Kovač D.: Kronika Slovenska 1(Od najstarších čias do konca 19. storočia), Bratislava: Fortuna Print, 1998, s. 514.

(Зачаток в попереднім числі, продовжїня в далшім. Переклад зо словацького до русинського языка на Словакії: А. З.)

Демко ТРОХАНОВКЫЙ, Польща

Одышол доц. ПгДр. Юрий Панько, к. н., кодифікатор русинського языка (1933–2017)

Дня 22. червця/юнія 2017 рока, на 84 році жытя, вмер доц. ПгДр. Юрий Панько, выдатний русинський філолог, лінгвіста, славіста, лексикограф, автор сучасного словацко-русинського словника, учитель і академічкый выкладач.

Юрий Панько вродил ся 3. мая 1933 р. в русинськым селі Рокытів коло Гуменного, там скінчыл народну школу, а пак в рр. 1945-53 вчыл ся в гуменській російській гімназії, де здобыл матуру. Студіювал українській язык і літературу, по чым, од 1957 р., вчыл в середній школі в Старій Любовни. В меджечасі екстерно студіювал російській язык і літературу в Пряшові, а в 1962 р. остал асистентом при Катедрі Російского Языка і Літературы на Університеті П.Й.Шафарика. Од 1964 р. был аспірантом на університеті в Брні (днешній Масариковий Універси-

тет), а в 1970 р. здобыл званя ПгДр. на основі докторской дисертації. В 1975 р., не по своїй воли, муслі одыйти з університетской роботы, будучы пак технічным робітником в шпыталі, учителем в Старій Любовни і виховавцьом інтернату в Пряшові. В 1990 р. вернул на Катедру Російского Языка і Літературы УЙПШ в Пряшові (в 1991 р. оборонил кандидатску дисертацію, а в 1994 р. габілітувал ся на доцента), де до одходу на емеритуру выкладавал синтаксис російского языка.

Доц. ПгДр. Юрий Панько написал понад 140 науковых прац, публикувал в науковых часописах і русинських періодиках. Был спіл-автором учебників до українського языка (в 60. рр. XX ст.) і академічкых скриптів. По політичных перемінах кінця 1980.

років, активно влучыл ся до русиньского одроджыня, будучы єдным з головным кодифікаторів русиньского языка на Словації та автором і спілатором публикацій з обшыри правил русиньского языка, што довело до офіцяльного выголошыня кодифікації русиньского языка в 1995 р. Окрем десяток науковых робіт з обшыри русиністики, єст автором сучасного двотомового сло-

вацко-русиньского словника і других лексикографічных публикацій.

Похоронны богослужыня за бл. п. Юриєм Панько были в неділю, 25. червця/юнія 2017 рока, в Орябині.

Вічна Вам Памят, Пане Професоре!

(Публікуєме в оригіналі – лемківскім варіанті русиньского языка.)

Доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД. – Мгр. Зденка ЦІТРЯКОВА, Пряшівска універзіта у Пряшові – Інштїтут русиньского языка і културы

РУСИНЬСКИЙ ЛІТЕРАТУРНЫЙ ЯЗЫК У КОНЦЕПЦИЯХ УЧЕНЫХ І СТРАТЕГИЯХ ЯЗЫКОВЫХ КОНГРЕСІВ (1)

Абстракт

Статья є заміряна на акцептацію нормативного языка карпатських Русинів по році 1989 єго вжывателями і світовима ученыма. В роботі ся намагаєме найти потенціалны рішїня проблемів, котры в процесі кодифікації і практичного вжываня літературного языка ся систематічно настолюють і дискутують на языковых конгресах, і суть сполочны про вшыткы регіоны, респ. країны, в котрых карпатськы Русины жыють. Объектом баданя ся про нас став язык як цілок а предметом уже конкретный языковый прояв вжывателів нормативного русиньского языка. / Доклад направлен на акцептацію нормативного языка карпатских русинов єго пользователями и также учеными мира после 1989 года. В сообщении стараемся найти потенциальное решение проблем, которые в процессе кодификации и практического пользования литературным языком систематически настоляются и обговариваются на языковых конгрессах. Они совместные для всех регионов, или же стран, у которых карпатские русины живут. Объектом исследования для нас стал язык как целое, предметом уже конкретное языковое выражение пользователей нормативного русинского языка. / The article is concerned about acceptance of normative language of Carpathian Rusyns after 1989 year by their users and world professionals. We are trying to find potential solutions of problems, which in the process of codification and practical usage of literary language were systematically established and the issues are discussed at language congresses, they are common for all regions, or more precisely for countries, in which Rusyns live. Object of our research is language as a whole and subject is concrete language speech of users of normative Rusyn language.

Вступ

Вопрос установлїня русиньского літературного языка резонує міджі Русинами веце як тристо років. Нелегкий і довгодобый процес єго рішаня є повязаный з таким же процесом рішаня проблемы народной ідентічности, який в історії карпатських Русинів резонує од XVII. ст. (Tolstoj 1996: xiii). В часі, коли основны проблемы свого народно-го ествованя, т. є. народной ідентічности і літературного языка, рішала і вирішила переважна часть народів середнїй Европы у другій половині XIX. ст. – в періоді народного возроджїня, Русинам з різних причін ся не подарило даны проблемы дефінітівно вирішыти аж до кінця XX. ст.

В новій політічній ситуації в середній і выходній Европі і в новім русиньскім „народнім возроджїню“ по році 1989 єдным з главных цілів русиньского руху ся стала якраз кодифікація русиньского языка. Можности выдаваня новинок, часописів і красной літературы в материньскім языку Русинів многих авторів іншпірвали к пробам створити нормы русиньского языка. Так ся зачатком 90-ых років XX. ст. на сцені обявлює дакілько різних концепцій нормованого русиньского языка, а з нима і явный языковый хаос. Скоординувати розвиваючий ся процес штандардїзації языка было цілєм першого робочого семінара о русиньскім языку в році 1992. По єго скінчїню ся зачала активна робота языкознателів, котры приправлєвали фіналну подобу нorem русиньского языка. Уж за нецїлы три roky бив кодифікованый русиньский язык на Словакїі (1995) а за пять років пізніше в Польщі (2000). Русины в Мадярську аж в сучасности завер-

шують роботы над своїм нормативным языком. На Україні є ситуація найкомплікованїша, бо по році 1989 там было заевідованых дакілько нorem літературного языка, але ани єдна з них не нашла шыршу підпору вжывателів русиньского языка. Языкову ситуацію надале до якоїсь міры координує і Міджінародный конгрес русиньского языка, котрый ся скликує подля потреби од року 1992, справила по 7 – 8 роках, жебы рішати актуалны языковы проблемы і настолити новы задачі в інтересах языкового манажменту і языкового прогресу. З оглядом на то, же проблематика обсягу языковых конгресів, їх основного заміряня, аналіза становлєных задач і выслідків їх рішаня в практиці дондєсь не была зосумаризована, попробовали сьме то зробити у тій статі. Выходили сьме переважно із статей о языковых конгресах і рефератів опублікованых у пряшівскім часописі Русин (Словакїя), із зборників із конгресів і з далшой літературы уведженой у бібліографії.

Першый міджінародный конгрес русиньского языка

Бив зорганізований 6. – 7. новембра 1992 року в Бардеївських Купелях. Єго цілєм было координувати зачаты роботы на формованю літературного русиньского языка. Імпулз ку кодифікації дав 1. Світовый конгрес Русинів, який ся одбыв у році 1991 у Міджілабірцях. Вопрос кодифікації русиньского языка резоновав у рефератах многих выступаючих. У тім періоді были іщі силны протиаргументы з боку опонентів кодифікації, главно репрезентантів україньской інтелігенції, які аргументовали тым, же на-

род бісїдує рїзнма діалектами, зато ся не буде дати, ба докінця ани не є реалноґ потреби творити літературный язык. За круг сімпатизантїв кодїфікації опоновав професор Торонтської універзїты, історїк Павел Роберт Маґочїй словами, же „вшиткы народы бісїдуют рїзнма діалектами, а інтелїгенція якраз і має задачу вирішити тоту проблему“ (Маґочїй1991: 3). Конґрес повірив професора П. Р. Маґочїя, як експерта на історїю середнїй і выходной Европы і на історїю карпатських Русинів, задачов помочї zorganizовати першый робочий семінар заміряный на можности штандардїзації нового літературного языка. Семінар з року 1992 пізнїше ся записав до історїї русинського языка під назвов *Першый конґрес русинського языка* і отворив шыршу діскузію о языковім манаґментї в процесї формования норматївного языка карпатських Русинів. Дякуючі фїнанчній помочї Карпаторусинського научного центра в США, на конґрес могли прийти визначны світовы славїсты, соціолоґове і історїци языка, які представили практичны скушености іншых народів з кодїфікації тзв. малых літературных языків ці мікроязыків.

Участь на конґресї, окрем іншых ученых, взяв і визначный америцькый соціолінґвіста професор Джошуа Фїшмен, слова якого выкликали великый резонанс мїджі участниками. Бісїдуючі о феноменї першых языковых конґресів у 18-їх народів Европы, Африкы, Америкы і Азїї в роках 1849 – 1984 підкреслив, же критеріом успіху першых конґресів не є ани так їх обсяґ, як сформования на них сталых комісій і іншых органів, які в далшых роках будуть над языком сістематїчно робити. Повїджене єго словами, „першы конґресы суть нелем просто мобїлізачныма факторами при будьякых вопросах, але мають шыршу історїчну функцію“ і їх цїлєм є „розвинути функцію і статус языка, во імя якого ся они скликають“ (Фїшмен1992: 53). Аплїкуючі повїджене на тоґдышню языкову сітуацію Русинів, Джошуа Фїшмен підкреслив, же кїдь ся замінює єдна літературна еліта іншых, так то „не звыкне быти легкым ділом ани приємным ділом, і мож чекати, же стара гарда самобытної української еліты буде зо вшиткых сил боївати проти „молодым Туркам“, самобытным русинськым елітам, котры ся самы выголошуют за кандидатів на „конкретне оцінїня“, і котры аж дотеперь підпоровали українську етнічну і лінґвістїчну орьєнтацію старої гарды“ (Magosci 1993: 124).

Практичны приклады з кодїфікації языка і єго фунґования в школьській, але і в іншых сферах жывота малых народів в Европі послужыли в процесї языкового манаґменту карпатських Русинів. Єдным з прикладів ефективного рїшання языкового вопросу Русинів може быти конштїтуованя Комїсії про русинський язык, якої задачов, подобно як і Комїсії про монацькый язык, представлений на конґресї професорков Елейн Молло з Монака, є настолєвати і рїшатиязыковы проблемы, з научного боку обробляти язык і помагати і радити при освітї в данім языку. Елейн Молло таксамо представила приступы членів їх комісії к рїшаню дакотрых практичных проблемів, мїджі нима напр. к проблемї перебераня, респ. творїня новых слов про найновшы предметы каждоденной потреби. Увела, же їх „кодїфікаторы языка радше зволят метафорїчны поступы заложены на аналоґїї з тым цїлєм, жебы заховали шпеціфічність свого языка“ (Молло1992: 54). Выслідком аплїкації такого прїнціпув русинськым языку суть, напр. дакотры терміны з лінґвістїкы: *назывники* (іменники – укр.; *имена существительные* – рос.; *podstatné mená* – слов.), *придавники* (прикметники – укр.; *имена прилагательные* – рос.; *prídavné mená* – слов.), *містоназывники* (займенники – укр.; *местоимения* – рос.; *zátená* – слов.) і др.

Як ся вказало, найіншпїратївнїшов про Русинів ся стала презентація моделу створїня дакількох літературных штандардів, на основиякых пізнїше бы моглавзникнути єдна літературнанаорма. Такый модел про свій язык прияла приблизно 40-тїсачова народносна меншына Ретороманів у Швейцарїї. Ретороманы понад 50 років практиці хосновали шість варїантів літературного языка, каждый з властнов ґраматїков і словником, а тых шість варїантів ся тыж учїло в школах. На їх основї аж в році 1982 сформовали сполочный літературный язык *rumantsch grischun*, який од року 1996 ся став четвертым урядным языком Швейцарїї попри німецькым, італьскым і французьскым. Як было уж з Резолуції І. Мїджінародного конґресу русинського языка видно, тотя концепція, респ. стратегія ся стала моделом, подля якого ся мало в рамках русинського языка поступати к досягнутю подобных резултатів, яких у своїм розвою досягли языки уведжєных тзв. малых народів. Професор Вернер Карїґет, швейцарський ученый, котрый ся займає темов Ретороманів у Швейцарїї, на адресу карпатських Русинів сконштатовав, же їх поважує за „окрему етнічну ґрупу, котра бы мала быти, ба докінця мусить быти признана належнма державами, у котрых жыє“ (Карїґет 1992: 3). За важну задачу, реалїзацію якої мож бы было помочї підвишню народной самосвідомости Русинів, означїв створїня народностного высыланя в русинськым языку в радїю і телевізїї і сформования школьської сістемы в регіонах, де жыють Русины. Єго одповідь на вопрос, ці мож і в сучасности кодїфікувати літературный язык, была позїтивна: „...Вопрос, ці кодїфікація уже не є можна, ту не є на місці... кодїфікація є все можна, докінця мусить ся зробити...“, але зарївно воровав, же „...барз міцне знормованя, котре ся не дасть мінити, є мертве (...) кодїфікація бы мала быти способна выразити status quo языка (...), часом ся каждый язык мінить, а тоты зміны бы мав наслідувати і подля них ся мінити і письмовый норматївный язык“ (Карїґет 1992: 3).

Заключіня першого языкового конґресу, прїяты у Резолуції, свїдчили о тім, же карпатськы Русины можуть піти путєв якраз ретороманського моделу. Аналоґїчно русинський літературный язык ся мав зачати формувати на основї устных варїантів, респ. діалектів тых регіонів (штатів), де жыють Русины. Спочатку окреме про каждый з них мали взникнути штири окремы русинськы нормы, причім єдна норма до того часу уже ествовала – войводинська (од року 1924), а поступно на їх основї бы ся мала зачати творити єдна сполочна, цілорусинська норма. Ту треба але підкреслити, же хоць в дакотрых кроках бы мож было робити уступкы і зьєдночувати даны варїанты до єдної сполочной нормы, тяжко мож тот процес ускорити. Як сьме увели, Ретороманы процес творїня єдиной нормы завершыли аж по 50-тїх роках фунґования шестїх норм, а Русины ани по 25-тїх роках од першого конґресу іщі не мають скодїфованы і усталены вшиткы регіональны нормы.

Надвязуючі на обшу характерїстїку першых языковых конґресів у розлічных народів світа Дж. Фїшмена, визначным выслідком першого конґресу русинського языка было установлїня інтерреґіональной лінґвістїчної комісії (на челї з Доц. Др. Юрїєм Паньком, к. н.), котрой задачов было сістематїчно ся стрїчати і діскутовати о поступах при кодїфікації. Важнов задачов тых стрїч было добїсїдовати ся на зьєдночїню якнайвекшой кількосты прїнціпів у правописї, котры бы в будучности творили основу сполочной про вшиткы регіоны русинської літературной нормы. Інтерреґіональна комісія в далшых двох роках сістематїчно робила над сполочнов языковов термінолоґів і

орфографів будованов од самого зачатку на принципах зближованя регіональних варіантів русинського языка Словакії, Польщі і Закарпатя.

В януарі 1993 року на Словакії vznikнув Інштiтут русинського языка і культури при організації Русиньска оброда в Пряшові, який в році 1994 видав правила правопису, орфографічний словник, словник лінгвістичной термінології, букварь і читанку про основны школы. Під редакторством, а до значной міри і в авторстві Василя Ябура ся тоты матеріали стали основов про формалне выголошіня кодифікації русинського языка на Словакії.

У Польщі був лемківський русинський язык кодифікований в році 2000 на основі граматіки польского лінгвісты – професора Генрика Фонтаньского і лемківской учителькы Мирославы Хомяк. На Україні языкова проблема дондесь зістає недорішена. Хоць группы русинських авторів выдали в році 1992 (І. Керча, В. Сочка-Боржавин), в році 1997 (І. Керча, М. Алмашій, С. Попович) і в році 1999 (І. Керча, М. Алмашій, С. Попович) граматіки, не вшиткы авторы і вживателі языка їх акцептовали як штандарт. Пізніше, в році 2005, была в авторстві Д. Сидора опублікована далша граматіка – з амбіціов стати ся літературным штандартом про Русинів України, центральной Европы і Америки. Таксамо як попередні, ани она не зазнала шырше вживаня. Вызначным приносом у процесі кодифікації русинського языка на Україні є ряд словників авторів Димитрія Попа, Ігора Керчі, Юрія Чорія, котры вышли в остатніх роках. Найактуальнішов пробов створити нормативный язык про Русинів на Закарпатю суть работы з року 2014: орфографічно-орфоепічний словник М. Алмашія, словник лінгвістичной термінології М. Алмашія і М. Ухаля і граматіка русинського языка А. Мегелы.

Мадярськы Русины на першім конгресі вопрос кодифікації окремого русинського языка не настолёвали. Їх представителі вирішыли перевзяти літературный штандарт од Русинів Словакії, котрый був найблизший діалекту села Комлошка (бывша Земплінська жупа), жытелі або родаці з котрого, такы як Габрьел Гаттінгер і Ласло/Василь Поповіч, ся зачали ангажовати як першы в русиньскім народнім возроджіню в Мадярську. Діскузії о кодифікації ся розвинули в Мадярську аж оного пізніше, кідь в русиньскім русі зачали доміновати Русины родом із Підкарпатя і в Мадярську зачали виходити публікації і періодічны виданя без будьяких орфографічных норем. Докінця і в школах, в котрых ся зачало вести навчаня русинського языка кінцём 90-ых років ХХ. ст., ситуація не была єднотна: єдна школа – в Мучоню – перешла поступно з пряшівского на войводиньскый варіант русинського языка, а друга – в Комлошці – охабила собі пряшівскый варіант. За дакілько років пізніше у мадярських Русинів ся створила зась нова языкова ситуація, репрезентована періодічними і неперіодічними виданями, в яких уж дакілько років ани єден з уведжених варіантів ся не вживать, а выдавателі преферують квазі підкарпатський варіант русинського языка, який, думаєме собі, має потенціал в будучности ся стати основов языковой нормы мадярських Русинів.

Другый міжнародный конгрес русинського языка

Быв зорганізований з ініціативы проф. Др. Павла Роберта Магочія 16. – 17. апріля 1999 на Пряшівській універзіті (ПУ). Реалізовав ся у звязи зо vznikом Одділіня русинського языка і культури в рамках Інштiтуту народ-

ностных штудій і чужіх языків ПУ як першой, і дотеперь єдиной на Словакії, високошкольскої научно-педагогічної інштiтуції заміряной на русиністіку, потребу якой декларовала Резолюція з першого языкового конгресу. Створіня Катедры русинського языка і культури на Педагогічній або Філозофічній факулті Універзіты Павла Йозефа Шафарика ініціовали і активно ся ній дожадовали представителі найвызначнішой русиньскої організації, яка vznikла по році 1989, Русиньскої оброды на Словакії, уже од початку 90-ых років ХХ. ст. Треба повісти, же первістным планом было і першый конгрес русинського языка зорганізовати на тогдышній Універзіті Павла Йозефа Шафарика у Пряшові, но як у своїм вступнім рефераті повіла ведуча нового Одділіня русинського языка і культури ПгДр. Анна Плішкова: „...русиньскы антіпатії главно проукраїнських ідеологів суть такы вызначны, же были способны загамовати можность скорішого установлїня пожадованой Катедры русинського языка і культури овпливнєванєм голосованя в наш непроспїх в академічных сенатах окремых факулт в минулых роках...“ (Плішкова 1999: 2).

Другый конгрес у Резолюції потвердив правильность основных принципів приятых першым конгресом у языковім манажменті і поставив новы задачі в процесі росшырєваня функціональных сфер окремых варіантів русинського языка, причім за пріорітну означів сферу школьску. Основными задачами про регіоналну языкову секцію на Словакії было выдати потрібны учебники русинського языка і літературы про основны школы, учебник морфології русинського языка, триязычний русиньско-словацько-англіцькый словник і обновити роботу міжнародной лінгвістичной секції. Днесь мож сконштатовати, же учебники про основны школы были протягом далшых років выданы, обновити роботу міжнародной лінгвістичной секції ся подарило, но не стрічала ся так часто, як то было в періоді по першім языковім конгресі, коли потреба зєдинити силы была оного векша. Русиньско-словацько-англіцькый словник ся в тім часі не выдав, докінця ани словник русиньско-словацькый. Быв выданный лем *Орфографічний словник русинського языка* (1994). Аж в році 2009 був выданный конверзачный приручник, якого часть творив якраз русиньско-словацько-англіцькый словник. Першый перекладовый словацько-русиньскый словник був выданный Юрієм Паньком аж в роках 2012 (І. часть –А-О) і 2015 (ІІ. часть – П-Ж). До того часу був выданный лем правописный і граматічний словник *Русиньска лексіка* (2007), но перекладовый словник хыбив. Морфологію русинського языка ся до далшого конгресу выдати тыж не подарило. Русиньска морфологія была першыраз опублікована аж в році 2009 у високошкольскім учебнику *Сучасный русиньскый списовный язык* (авторы В. Ябур, А. Плішкова) а пізніше, в році 2015, уж як окрема публікація ведно із синтаксісом (автор В. Ябур) в рамках 7-дільной серії високошкольских учебників, котры были выслідком проєкту підпореного з фондів Европской унії під назвов *Зліпшіня языковых компетенцій штудентів Пряшівской універзіты в Пряшові в языках народностных меншын*, до котрого був запоєный і Інштiтут русинського языка і культури ПУ в роках 2013 – 2015.

Основными задачами про языкову секцію в Польщі было зліпшыти языкову уровень школьских учебників на основі граматіки лемківского языка, выдати лемківско-польскый словник і докінчити тематічний інтеррегіональний словник. Важнов задачов про Лемків у Польщі было отворити одділіня лемківского языка в рамках дакотрой універзіты і домагати ся на Міністерстві школства Польщі отворити педагогічне одділіня про вихову будучих учителів русинського языка. Уж в році 2000 ся подарило з ініціативы

представителів лемківської організації Товаришчя Лемків і за помочі міністерства школьства зорганізувати Курзо-конференцію про учителів лемківського языка, котра дала можливість педагогам здобути свідоцтво потверджуюче їх кваліфікацію на лемківський язык. О рік пізніше був лемківський язык уведжений до високошкольської системи навчання. На Педагогічній академії в Кракові був отворений штудійний програм російська філологія з русинсько-лемківським языком. То значить, же важный пункт з Резолюції другого языкового конгресу ся Русинам у Польщі подарило сповнити. Іщі до конгресу був приготовлений новый програм навчання про основны школы і гімназії а пізніше, в році 2001, був приготовлений і новый програм навчання про ліцеї, технічны і одборны школы. В році 2000 вышла нова граматика лемківського языка (авторы Г. Фонтанський, М. Хомяк), яка ся стала основов кодифікованого лемківського/русинського языка в Польщі. В згоді з резолюціов конгресу выходили новы учебники лемківського языка уж на основі управленої лемківської граматіки. Зо словників вышов по конгресі лемківско-польський словник Ярослава Гороцака (2004) і три польско-лемківско-англіцькы тематічны словничкы Мирославы Хомяк і Магдалены Горьской (2003, 2004, 2006).

Перед регіоналну языкову секцію Мадярська Резолюція з II. Міджінародного конгресу русинського языка поставила задачу продовжувати в приправі оригінальних школьських учебників і до того часу адаптовати на містны условия учебники з інших русинських регіонів, де уже учебники были выданы. Далшов задачов была култівація языковой нормы періодічної преси і выдаваня старых русинських писомных памяток. В сучасности Русины в Мадярську выдають властны учебники, котрых языкова база выходить із підкарпатських русинських діалектів. Русины в Мадярську од зачатку ревіталізацного процесу активно приступали і дондесь приступают к выдаваню старых русинських писомных памяток. Велику заслугу на тім мав професор Іштван Удварі, котрый выдав дакілько цінных публікацій історічного характеру, і професор Михайло Капраль, котрый дондесь публікує стары цінны матеріали або выбір текстів з русинської преси ужгородських новинок з періоду, коли Підкарпатська Русь належала під Мадярсько.

Вопрос култівації языковой нормы в пресі мадярських Русинів слідує аж по році 2003, коли зачав у Будапешті выходити часопис *Русинський світ*. Ту уж были назнакы ефектнішої роботи над културов языка преси. Якраз на тых сторінках, видить ся нам, же ся формує будучій літературний штандарт русинського языка в Мадярську. Новинкы поступом часу зачали выходити цілы в русинськیم языку, сторінкы в мадярськیم языку выходили уже не так часто, і счастья ся выкрішталізувала яснїша языкова норма.

Задачі, якы были в Резолюції II. конгресу поставлены про регіоналну секцію Закарпатя, были повязаны з далшым продовжінєм работ над теоретічними і практичними вопросами приправы граматіки, словників, красной літературы, котры ся мали стати основов про кодифікацію і наслідне узнання штатом русинського языка як самостатного языка на Україні. Многы авторы к тым задачам приступили активно і выдали доста велику часть публікацій, словників і красной літературы. Но дефінітівного языкового консензу ся Русинам на Закарпатю не подарило досягнути, і так языкова ситуація на Україні визерать дость хаотічно, без назнаку акцептованя бодай єдної з уж представлених норем. Наїсто тот языковий хаос детермінує і факт, же Русины на Україні не суть визнаны як окрема народностна меншына.

Пункты Резолюції уже в тематічных секціях (релігія, едукація, красна література) нашли по конгресі свою

практичну реалізацію. Языкову норму текстів релігійного характеру гарантовало Одділїня русинського языка і културы Інштїтуту народностных штудій і чужіх языків ПУ, по котрій были предложены на схвалїня церьковній верхности, но наслідком довгого процесу схвалїваня до днешніх днів про потреби пасторації дістали імпріатур лем дакотры з них, напр. *Апостолы і Євангелія на неділі і свята цілого року, Требник з Тайнами Крещїня, Міропамазаня і Вінчаня*.

Кідь бісїдовати за красну літературу, можеме повісти, же то був єден з найуспішніше реалізованих пунктів Резолюції, бо творча продукція красной літературы была доста серьєзна, хоць і в тім напрямі хыбують дакотры жанры, напр. перекладова література, котра бы помогла двигати уровень красной літературы і шырше єй пропаговати. Окрем того, хыбить в русинськїм контексті і літературна теорія а таксамо серьєзна літературна критіка, котра бы указовала напрям у далшій продукції красной літературы.

Особиту часть другого конгресу творило формулованя стратегії в приправах монографії *Русинський язык* в рамках научного проекту Опольской універзїты в Польщі під назвов *Współczesne przemiany języków słowiańskich* в серії *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*. Выданєм той монографії в році 2004, яке ініціував Міджінародный комітет славїстів, русинський язык був офіціално прїятый за члена родины славянських языків. То був найвызначнішый досягнутый результат про русинський язык по 2. конгресі, бо здобыв міджінародну акцептацію ученым.

У звязи з приправлїваном публікаціов і офіціалным зачленїєм русинського языка к іншым славянськым языкам був інтересный реферат вызначного лінгвісты і славїсты з Месечусетської універзїты в США – професора Роберта А. Ротштейна, котрый брав участь на другім языковім конгресі. Участникам конгресу представив позицію славїсты, ці в обцім лінгвісты, к вопросу створїня нового літературного языка. При выражїню своїх думок ся часто одкликував і на высловы інших світових лінгвістів. В обцім ся їх позиція сходить на тім, же лінгвісты не можуть дати одповідь на вопрос ці має або не має быти створеный даякий новый язык. У компетенції лінгвістів є лем обектївно выділити шпецїфічности того або іншого діалекту, лінгвісты можуть оцінити путь, котру даный „нерозвинутый“ язык уже перешов к тому, жебы ся став „розвинутым“. Лінгвісты можуть становити діштанцію міджі двома близкыма языками, ці діалектом і языком, або і міджі сусїдніма языками. Лінгвісты але не мають право повісти, ці треба або не треба, жебы даный язык екзїстовав окреме, а уж цалком нї, ці має або не має право на екзїстенцію в обцім. То, ці даный язык є потрібный, мусять вирішыти люде, котры го хоснують, а то, ці має перспектїву на окрему екзїстенцію, укаже аж час. Ротштейн ся на штруктуру русинського языка позерав на основі крітерія, якы поставив вызначный амерїцькый лінгвіста Пол Гарвін, прихылник Пражского лінгвістїчного кружка. Гарвін выділив крітерії, подля котрых мож оцінити ступїнь языкового штандарту. Першым крітерієм были характерістичны знакы штандартного (літературного) языка, а то два конкретны – *гыбка стабілность* (термін Вілгема Матезія), то значить як мож приспособлївати кодифікацію змінам у културі, і *інтелектуалїзація або раціоналїзація* (термін Богуслава Гавранка), то значить способность языкового прояву выразити звязкы і комплікованость думаня, при кодифікації нового языка є то „*все наростаючїй ступїнь точности в шкалі функціоных діалектів од говорового по научный*“ (Ротштейн 1999: 32). К першому крітерію Ротштейн

не висловив свій погляд, лем сконштатовав, же „ці мож буде кодифікацію приспособлєвати културі“ – „укаже будучность“ (Ротштейн 1999: 32), а о темі наростаючої інтелектуалізації автор охабив простор на погляды другим участникам.

Днесь мож сконштатовати, же функціонална сфера хоснованя языка ся поступно росшырює скоро до вшыткых областей, но є то процес довгий і нелегкий. Є ясне, же дакотры сферы функціонуваня русиньского языка дондес не суть розвинуты, бо вживателі языка в сучасности ани не мають потребу в даных сферах русиньский язык вживати. Другым критерієм, який, одкликуючі ся на Гарвіна, Ротштейн уводить, є функція штандартного языка водну языковой громады, де выдільує штири такы функції:

А) *Обєдняяючу*, котра є в русиньскім языку „звязана з довгочасным проектом вытворіня єдного общого літературного штандарту про вшыткы теріторіалны варіанты“ (Ротштейн 1999: 32). Ротштейн ся при тім пунктї представив довше, бо як сам высвітлює, позераючі на факт, же язык войводиньских Русинів є своєв генетічно основов далекий од языка пряшівских, лемківских і закарпатських Русинів, буде процес формованя єдного общого языка про вшыткы регіоны іщі тяжкий, як ся може на першы погляд відіти.

Б) *Выдільяючу*, де подля Ротштейна, хоць теоретічно і практично мож становити даяку діштанцію єдного варіанту од іншого, но то, ці даны варіанты суть діалектами єдного языка, або окремыма языками, лінгвісты вирішыти не можуть. Ілюстровав то на прикладї, же „словацький і чеський язык або український і російський язык одлишуют ся в достаточній мірі на то, жебы їх мож было узнати самостатныма языками, но венеціанський і сіцільський, котры взаємно ся порозуміти не дадут, поважують ся за діалекты єдного італьского языка“ (Ротштейн 1999: 32). Далє подля нєго лінгвістичны одлишности суть часто спроваджаны одлишностями етнографічныма і уводить приклады, котрыма доказує, же русиньска языкова теріторія ся одлишує і етнографічно. У своїм рефератї назначує зосередити позорность на то, коли – в якім часі або за яких обставин – російско-український філолог Александер Афанасьєвіч Потєбня отворив вопрос лінгвістичной і народной самобытности – тогда, як рецензував етнографічну роботу *Народныя пьсьни Галицкой и Угорской Руси* Якова Головацького, яка вышла у Львові в році 1863.

В) *Престижна функція*, яку Ротштейн скоментовав ведно з *еталоннов функціов* так, же уж видно проявы тых функцій русиньского языка мінімално міджі русиньськыма діятелями і писателями вшыткых штирєх варіантів. Аж будучность подля нєго укаже, до якої міры ся тоты функції росшырять за рамки релативно узкого кругу інтелігенції, т. з. до якої міры русиньска языкова громада буде горда на екзистенцію знормованого языка і буде решпектовати єго нормы. Днесь мож повісти, же хоць круг вживателів і престижность русиньского языка значно підросли, но з дотримованєм языковых норем суть проблемы у вшыткых країнах. Притім треба брати до увагы і факт, же дондес ся не подарило створити таку едукачну сістему, хоць є то основным цілєм Русинів у кожій країні, де жыють, котра бы выховала генерацію людей уже незатяжену такыма проблемами.

Ротштейн представив погляд лінгвісты на вопрос створіня нового літературного языка, то значить, незаінтересованє одношіня к думкам і чувствам бісідуючіх даным языком. Роздумуючі о перспективі русиньского языка конштатує, же „ці будуть учебники славістики в 21. сторочу споминати

міджі славянськыма літературныма языками і русиньский язык – о тім вирішить факт, ці ся удасть самым Русинам добити ся про свій лінгвістичный код стабільности норм, шырокого діапазону вжываня, узнання і лояльности з боку членів властной языковой громады“ (Ротштейн 1999: 34).

(Закінчіня в далішм ціслї.)

Література

- Дуличенко 2008 – Дуличенко, А. Д. Современная этноязыковая Микрославия : Состояние и перспективы развития // Русиньский язык межді двома конгрєсами. Пряшів: Світовий конгрєс Русинів, ІРЯК ПУ.2008. С. 43.
- Карігет 1992 – *Копорова, К.* Маме, ці не маме право? // Народны новинкы. Пряшів. 1992. Ч. 46.
- Магочій 1991 – *Магочій, П. Р.* Русины: новый, ці оновлений народ? // Русин. Пряшів. 1991. Ч. 2.
- Magocsi 1993 – *Magocsi, P. R.* Scholarly Seminar on the Codification of the Rusyn Language // International Journal of the Sociologie of Language. Berlin – New York. 1993. № 104. PP. 119-125.
- Магочій 2015 – *Магочій, П. Р.* Ці нам треба четвертый конгрєс русиньского языка? // Русиньский літературный язык на Словакії : 20 роки кодифікації : Сборник рефератів з IV. Міджінародного конгрєсу русиньского языка. Пряшів: ІРЯК ПУ. 2015. С. 13.
- Молло 1992 – *Молло, Е.* Ренесанція і кодифікація монацького языка // Русин. Пряшів. 1992. Ч. 5-6.
- Плішкова 1999 – *Плішкова, А.* Нашы амбіції суть высшы // Народны новинкы. Пряшів. 1999. Ч. 15-16.
- Pugh 2008 – *Pugh, S. M.* К вопросу о лексических заимствованиях в литературных языках: в центре внимания – русинский язык // Русиньский язык межді двома конгрєсами. Пряшів: Світовий конгрєс Русинів, ІРЯК ПУ. 2008. С. 32-37.
- Ротштейн 1999 – *Ротштейн, Р. А.* Вопрос вытворіня нового літературного языка // Русин. Пряшів. 1999. Ч. 3-4.
- Ротштейн 2008 – *Ротштейн, Р. А.* Латинские и нелатинские алфавиты в современном мире // Русиньский язык межді двома конгрєсами. Пряшів: Світовий конгрєс Русинів, ІРЯК ПУ. 2008. С. 25-31.
- Скорвид 1997 – *Скорвид, С. С.* Малые славянские языки: в каком смысле? // Малые языки Евразии : Социолінгвистический аспект. Сборник статей. Москва: МГУ. 1997. С. 179-189. [Онлайн] URL: http://slavcenteur.ru/Proba/Skorvid/skorvid_small.pdf. (Датум прочітання 27. 04. 2017).
- Скорвид 2001 – *Скорвид, С. С.* Серболужицкий (серболужицкие) и русинский (русинские) языки : К проблематике их сравнительно-исторической и синхронной общности // Исследование славянских языков в русле традиций сравнительно-исторического и сопоставительного языкознания : Информационные материалы и тезисы докладов международной конференции. Москва: Издательство Московского университета. 2001. С. 115. [Онлайн] URL: <http://www.philology.ru/linguistics3/skorvid-01.htm>. (Датум прочітання 27.04.2017).
- Ябур 2008 – *Ябур, В.* Зближованя графікы і орфографії єднотливых варіантів русиньского языка // Русиньский язык межді двома конгрєсами. Пряшів: Світовий конгрєс Русинів, ІРЯК ПУ. 2008. С. 178-187.
- Скорвид 2009 – *Скорвид, С. С.* Язык(и) русин в онлайн-режиме // Славянские языки и современные средства массовой коммуникации. (Международный научный симпозиум Славянские языки и культуры в современном мире). Москва: МГУ. 2009. С. 317-318. [Онлайн] URL: <http://www.philol.msu.ru/~slavmir2009/data/8.pdf>. (Датум прочітання 27. 04. 2017).
- Tolstoj 1996 – *Tolstoj, N. I.* Introduction // *A New Slavic Language Is Born : The Rusyn Literary Language of Slovakia*. New York: Columbia University Press. 1996. P. xiii.
- Фішмен 1992 – *Фішман, Дж.* Феномен „першого конгрєсу“ // Русин. Пряшів. 1992. Ч. 5-6.
- Fontański, Chomiak 2008 – *Fontański, H. – Chomiak, M.* Rusińska terminologia lingwistyczna // Русиньский язык межді двома конгрєсами. Пряшів: Світовий конгрєс Русинів, ІРЯК ПУ. 2008. С. 188-191.
- Чарский 2011 – *Чарский, В. В.* О проблемах и перспективах русинского языка / русинских языков. 2011. [Онлайн] URL: http://www.ruwega.com/news/o-problemakh-i-pjerspjektivakh-rusinskogo-jazykarusinskikh-jazykov-/?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copypaste&utm_content=http%3A%2F%2Fwww.ruwega.com%2Fnews%2Fo-problemakh-i-pjerspjektivakh-rusinskogo-jazykarusinskikh-jazykov-%2F. (Датум прочітання 25.03.2017).

Енциклопедична книжка проф. П. Р. Маґочія о Русинах

Проф. Др. Павел Роберт Маґочій є визначный науковець у сфері історії, картографії, соціолінгвістики і бібліографії, займаєть ся русиністиком і україністиком на Торонтській універзиті в Канаді. Од 1996 року є рядно зволенным членом Академії умень і гуманітарных наук Кралёвской сполочности Канады. Міджі ёго понад 800 публикаціями є і 34 книжок. Окрем іншых, видав *Історичный атлас середнёй Европы, Історію України* з підтітулом *Країна і ёї народы, Русины на Словенську, Народ знивыдкы...* Є главным едітором *Енциклопедії народів Канады* і *Енциклопедії історії і культури карпатських Русинів*.

Окрем того, є много років активный в міджінароднім русиньскім русі. Є закладателём і президентом Караторусиньского научного центра в США, котрый выник іщі в 1978 році, єдним із основателів і днесь честным председом Світового конгресу Русинів, респ. Світовой рады Русинів як выконного органу, ініціював два Міджінародны конгресы русиньского языка.

В децембрі 2016 в Універзитній книжніці Пряшівской універзиты у Пряшові на Словачії одбыла ся презентація ёго новой публикації під назвов „*Chrbtom k horám: Dejiny Karpatskej Rusi a karpatských Rusínov*“ (*Хребтом к горам: Історія Карпатської Русі і карпатських Русинів*), котра вышла перше в анґліцькім языку – „*With Their Back to the Mountains: A History of Carpathian Rus' and Carpatho-Rusyns*“ (Central European Press: 2015). Ёї переклад з анґліцького до словацького языка зробила Мґр. Ева Едді і вышла у Выдавательства „Universum“ у Пряшові. Є то выняткова книжка, котра охоплює стовкы історичных подій, які ся одбыли в Европі, але і на америцькім контіненті, а професор Маґочій вносить до той монографії нове, властне віджіня тых подій.

* * *

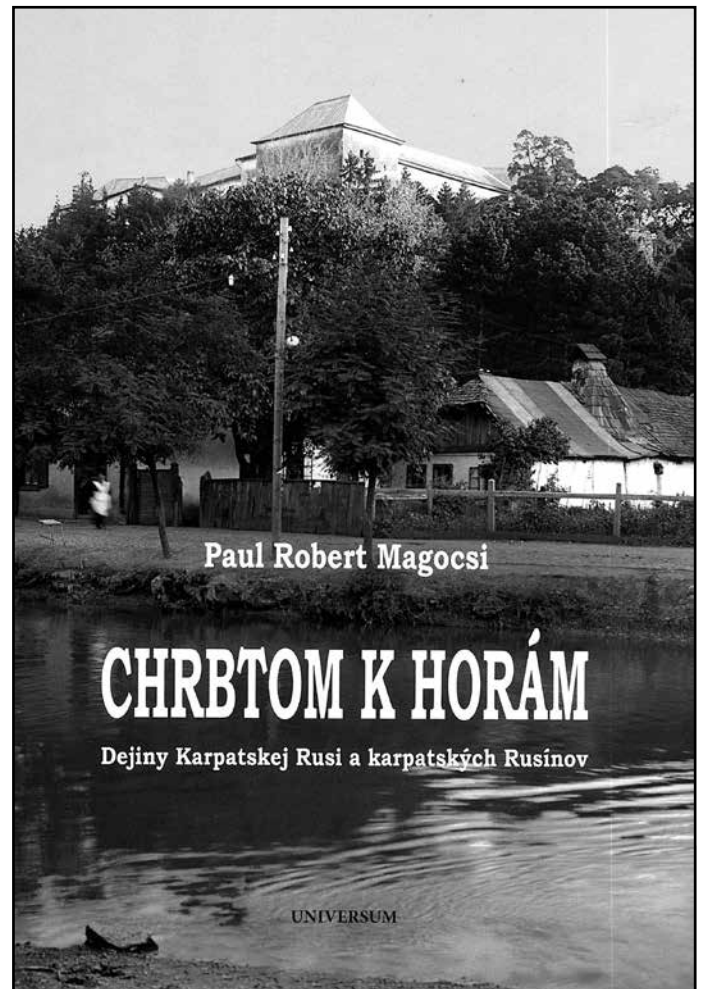
Шістьсторінкова книга охоплює нележку історію карпатських Русинів, народа без властного штату і їх історичной домовины Карпатської Русі, котрой сердце лежить в середній Европі. В 30 капітолах автор ерудовано аналізує найстаршы періоды середнёевропской історії. Од правіку, пізніше середнёевропскы і мімoeвропскы цивілізації і нововікы історичны події 19. і 20. сторіча і актуално період нового міленія нелем карпатської домовины, але і карпаторусиньску діаспору в Европі і Америці.

Затля што в ёго книзі *Народ нивыдкы* (позн. ред.: вышла і по словацькы і в далшых языках) передовшыткым ся займаєть історіев на Підкарпатській Русі і на выходній Словачії, а о далшых територіях, напр. Лемковині, увів намного менше інформацій. В новій публикації автор переає комплексну історію нелем карпатських Русинів, але вшыткых регіонів, їх автохтонных територій і діаспор. Од першых заселнь тых територій Келтами, Даками, крутыма нападами Гунів і Аварів, займаєть ся славянськым заселінём Карпатської рівнины. В тій звязи ся дотулив проблему Білых або Карпатських Хорватів, котры ся в 5. сторочу перестіговали з України на запад. Уж у 6. сторочу славянскы Білы Хорваты поступно росшырили свою надвладу і на Карпатську Русь. Автор ся приклонив к погляду одборників, котры Білых Хорватів поважують за предків карпатських Русинів, конкрет-но Лемків, жыючих в Польщі.

Далшым визначным періодом, на котрый автор обертаєть позорность, є приятя хрістіанства. Конштатує, же місія двох грецьких місіонарів Кіріла і Мефодія, яку бізантська влада в році 863 выслала на Велику Мораву, засягла і Русинів. Віровістователі Кіріл і Мефодій поволили Славянам як першому европскому народови по Римлянах і Греках давати честь хрістіянському Богу у своїм властнім славянськым языку. Почас їх місії даяка кількость Русинів конвертовала з поганства на хрістіанство. Тых выходных хрістіанів зачали іншы называти (наконець і они самы ся так называли) народом руськой віры, респ. Руськыма. Наконець автор завершує, же наперек тому, же Киевська Русь мала великий вызнам про розвиток у выходній Европі, Карпатська Русь так істо овпливнила розвиток у політичных цілках у поводу Дуная. Але походжіня Карпатської Русі є передовшыткым в Карпатській Русі самій і у славянськым жытельстві.

Автор ся займаєть впадом Мадярів до Карпатської рів-

нины і судьбов карпатських Славянів. Кінцём 9. стороча до сердца Европы пришли угро-фінскы і булгарсько-турецькы племена, знамы як Оногуры, од чого походить назва „угорський“. Єдно з племен были Мадяры, котры первістно жыли в южній часті Уралу, одкы ся стіговали на запад через степы южной Росії і вызначовали ся великов боєвностев. Ёх воджатай Арпад вирішив натырвало розшырити свою те-

ріторію глибше до повода Дуная. В році 894 або 895 вів велику армаду через Верецький перевал і Карпатську Русь в напрямі к Дунайській рівнині. Членів мадярських племен, котры зістали на южній Україні і хыбовала їм охрана, напали Печенигы і зліквідовали їх. Тоты, што пережыли, втекли до повода Дунаю. Пізніше пришло коло 400 аж 500 тисяч Мадярів на рівнини сучасно-го выходного Мадярська і Седмоградська.

Про порозумляня розвитку середнєвічної Карпатської Руси треба згадати выникнутя Угорьско кінцём 10. стороча. Ёго вплив але не сягав по Карпаты. На южных схылах на север од замків в Ужгороді і Мукачові ся вытворила система обраны. Она ся складала з деревяных колів, проглубин і дахів. За тов обраннов системов была теріторія никого, де жыли в малых группах на рівнинах і схылах карпатських Русины. Угорьска надвлада досягла хребты Карпат аж зачатком 12. стороча.

Зачатком 14. і в 15. сторочу пришли осадници з югу – Волохы. Они ся занимали годованём худобы, але главно пашінём овец в горах. Тоты, што ся дістали аж до северных Карпат, мішали ся з русиньскыма пастырями і словянізовали ся. Зо зачатку мали знижены дані і дакотры іншы повинности. Пізніше мусили кждорічно платити справцёви панства десятиновый діл (пацят, вівчого сыра, вовны і меду). Угорьскы кралі їх підпорovali і уділили їм волошке право, свободу руху і далшы привілегії. Але судьба седляцких польногосподарів на схылах і на рівнинах Карпатської Руси не была така, бо ставали ся підданьма, были споены зо землєв їх властників.

Автор ся занимать судьбов карпатських Славянів і зачлєнінём теріторії южнокарпатських Русинів до Угорьска. Міджи позваных чуджінців належав Федор Корятовіч, котрого автор книжки оцінив обектively. Народны легенды зробили з нёго надприродного героя, а тоты легенды ся заховали доднесь. В половині 14. стороча мав владу над векшынов країн, первістно належаючих до Киевской Руси. Став ся справцём і властником кралёвского панства в Мукачові аж до своєї смерти в році 1414. Ёго главным цілём але было – розшырити своє панство. На Мукачовскім замку му збудовали перед дакількома роками велику соху.

Одкрыто пише, чом ся уніатська католицька церьков стала інтереснов про дакотрых православных попів. Были то сполоченьскы і культурны выгоды, котры настали в наслідку споїня ся з римокатолицьков штатнов релігіов Угорьска і Польщі. Кідь в Угорьску ся завело підданство, католицьких священників з того выняли, але православны попи были підряджены службі як седляци. По паді Царіграду віруючих в середній і выходній Европі одторгли од матерьской церькви. Настав упадок церьковного жывота. В Карпатській Руси православны священници не мали приступ к навчаню теології і часто не знали ани читати, ани писати.

Довгы рокы ся люде не дізнали, яким способом у році 1646 vznikла Ужгородська унія. Автор публікації здобыв материал, котрый пояснив ей зрод. Гроф Юрай Другет позвав 63 православных священників, што жыли на ёго маестку, до малой церькви при Ужгородскім замку, де за притомности ягерьского єпископа римского обряду признали католицьку віру. Ужгородську унію прияло лем 10 процент православных священників в Мукачовській єпархії. Документ о тім не був підписаний, респ. ся не заховав. О вступі бывших православных священників до католицькой церькви докінця никто не інформовав папу римского. Аж в році 1652 Святы престола дістав інформацію о Унії од острігомского архієпископа. Дав у ній справу, котра мала форму писма. Тото ся стало знаме як Документ о підписаню Ужгородської унії, але ся стратив. Сучасны історіци не были істы,

коли ся Ужгородська унія властно одбыла, дакотры пропонували датумы в роках 1646 аж 1652. Наконєць ся згодили на датумі – 26. апріль 1646. Угорьскы римокатолицькы прелаты послали до Рима папови дакілько справ, котры обяговали подмінкы. Найважнішов была подмінка, жебы признав высады духовенству. Аж в році 1692 габсбургскый цісарь выдал едікт о ёго вынятю з феодальных повинностей.

Єднов із найвпливніших родин у цілім Угорьску были Ракоціовці. Ёх маесток ся находив на северовыході днешнєй Словакіі і днешнєго Закарпатя. В кралёвскім Угорьску і Седмоградську, котре было підряджене Османській імперії, vznikли взбуры проти Габсбурговцям. Найвекшы были тзв. куруцькы войны. Кідь в році 1687 капітуловала послідня куруцька кріпость в Мукачові, вітязный габсбургскый цісарь Леополд I. взяв собі під охрану молодого Франтішка. У 80. роках 17. стороча ся габсбургскій армоді подарило одбити послідній напад Османів на Відень. Седмоградсько ся вернуло під габсбургску надвладу і Османе мусили одыйти зо середнєго і южного Угорьска. Наслідовало велике повстаня, на челі котрого був седмоградскый князь Франтішек II. Ракоці. Тайный договор низшой шляхты за выгнаня Габсбургів з країны організовав і справця Ужской століці (позн. ред.: пізніше – жупы) гроф Берчені. Пересвідчив Ракоція, жебы ся припоїв к тайному договору, котрый але одгалили і они обоє в році 1701 втекли до Галичі. О два рокы пізніше ся з Польска вернули і повстаня продовжовало дале, шырило ся і притягло дакілько стовок озброєных вояків і тисячі рольників. Франтішек II. Ракоці але не успів на воєнскім і дипломатичнім фронті. Ёго протигабсбургскый бой за угорьску незалежность ся в році 1711 скінчив. Рольницькы вояци, міджі котрыма было много карпатських Русинів, ся зась стали підданьма.

Влада цісарєвны Марії Терезії і ёй сына Йозефа II. стала ся віком терезіаньских і йозефіньских реформ. Про карпатських Русинів завели хосенны зміны. Габсбургскы владарі прияли новы реформы. Найважнішов був Урбарьскый патент і Йозефів Толерачный патент з року 1781, вдяка котрому і протестанты (євангеліци і калвіны), православны і Жыдове могли практизовати свою віру. Зрушили чін єзуїтів і заперли многы монастырі, міджі нима і монастырі в Мармарошській століці.

Великым ділом просвітительских габсбургских владарів было выданя наряджїня Марії Терезії в році 1777 назване „Ratioeducationis“. Кажда парохія мала мати основну школу і школу про выхову учітелів, тзв. нормалку. Навчалным языком був діалект, респ. говорový язык народности. Єднов з них была карпаторусиньска народность, котру назвали „Ruténmi“. Кралёвскым урядам ся але не подарило забезпечіти потребны фінанції і так тотя повинность перешла на грекокатолицьку Мукачовську єпархію.

Вызначнов подієв про Русинів была революція, котра выпукла в Австро-Урорьску в році 1848. Нєв ся скінчила ера підданства і про народы і народности vznikли ліпшы условія. Австрійскы Німці жадали зрушити поліцайскый штат і заручіти обчаньскы права приятём уставы і діятельством демократично zvolеного парламенту, Угры жадали скінчїня прямої кралёвской надвлады і владарїня кралєвством за помічі сейму, над котрым бы їх габсбургскый краль мав лем формалну міць. Адолф Добрянський, активный критік угорьской політики, котрый до угорьского перламенту був zvolеный трираз (в роках 1848, 1861 і 1867), жадав узнати русиньску народность і жебы ся русиньскый язык учів у школах і поужывав ся в містній адміністративі. Австрійска кралёвска влада розділила Угорьско на воєнскы і жытельскы окресы. Єдным з них був Ужгородскый окрес. Містив у собі Ужску, Бережску, Угочску і Мармарошску жупу. А. Добрянський

(Продовжїня на 21. стор.)

ПОЗДРАВЛІНЯ РУСИНІВ на рік 2017 ч. 4

Дорогы читателі,

є час вакацій, оддыху, період, коли маме веце часу дашто прочітати. В тім числі **Поздравліня Русинів** про Вас публікуєме анотацію на нову книжку **Магдалены Лаврінцової** о русиньскых особностях, котра вышла в словацькім языку – „**Rub a líce doby**“.

Дале сьме приправили порцію про каждого літературно голодного читателя. Стишкову часть отворять нова авторка **Рената Хомова**, котра ся вам представить із стишком Пришли братя зо Солуна. **Миколай Ксеняк** продовжує свою творчость уж традично байками і алегорічныма повіданяма. Зато **Юрко Харитун** ся презентує на тот раз нетрадично – куртыма прозовыма творама про молодшого читателя: Наша лучка і Вотуки. **Елена Хомова** зо своїма стишкама з кралёвства звірят думала таксамо на молодшых читателів.

З русиньскых авторів старшого періоду сьме выбрали главный ход нашого мену – прозовый твір **Емілія Кубека**, в котрім автор дає почливість женам. Снажить ся становити, в котрім віці є жена найкрасша і найміліша. А наонець, як десерт, понукаме дві байкы **Осифа Кудзея** із книжки **Сміхоты і хмуры русиньской натуры**, котра вышла минулого року.

В рубріці Поздравліня Русинів ся все тішиме прозовым і поетічным творама новых і зачінаючих авторів, котрым регуларно даєме простор на публікованя. Іншіраціов на писаня в русинькім языку є ай літературный конкурз. Він має в русиньскім контексті уже девятьрічну традицію (під назвов Літературный конкурз Марії Мальцовской ся того року організує четвертый рік).

Сполук русиньскых писателів Словеньска выголошує четвертый річник **Літературного конкурзу Марії Мальцовской**. Не забудьте на свої писательскы способности і свої думкы передавайте на папірь. Перше число Поздравліня 2018 так може належати і вам.

Мгр. Міхал ПАВЛІЧ, докторанд Центра языків і култур народностных меншын – Інштїтуту русиньского языка і културы ПУ.

Вышла книжка о русиньскых особностях – по словацькы

Недавно вышла книжка „**Rub a líce doby**“ (Bratislava: ML, 2017, ISBN 978-80-972644-7-5, 204 str.) **русиньской писателькы Магдалены Лаврінцової із Братїславы, котра пише по словацькы. Нова книжка интересна тым, же ей обсягом суть есеї о животї Русинів, конкретно о русиньскых особностях од А. Духновіча по Ш. Чепу.**

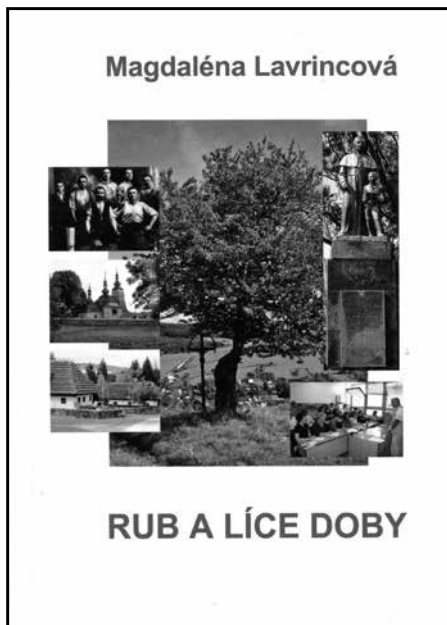
Тоты люде переживали нелегку, бурливу і часто протїречіву історію і сучастность. Авторка ся у своїх есеях дотулила ай брїдливыхы тем – припоїня Підкарпатської Русы – части Чехословакії – к Україні і СССР по 2. світовій войні, перенаслїдованя Русинів, ліквідації грекокатолицькой церькви і далшых неправостей, якыма было переселїня Русинів на Україну, заник русиньскых школ і їх зміну на українскы школы.

Наперек тому Русины пережили і дочекали ся ліпшого, слободнішого і демократічнішого жывота. В окремых есеях находиме і їх успіхы в науці, културі і уменю. Пише напр. о забытї сохарьці О. Мандічовій з періоду першой ЧСР, графікови О. Дубаєви, малярєви Д. Миллому, сохарєви Ф. Гібалови і о найзнамішїм русиньскім умелцєви Е. Варголови, але і о далшых особностях русиньской културы – Ш. Ладжінькім, карікатуристови Ф. Віцови, о вызнамных історіках, драматургах і публіцістах – П. Р. Магочіови, В. Туркови і А. Зозулякови, котры заєдно были організаторама русиньского жывота в недавній минулости і сучасности. Русины ся в році 1995

дочекали кодїфікації русиньского літературного языка і вдяка актївітам высшеуведжених особностей, а таксамо Інштїтуту русиньского языка і културы Пряшівской універзіты.

Интересны суть есеї о асімілації русиньского народа з маєрїтным народом – Словакама, котру выкликала силна українзація на выходній Словакії. Публікація „**Rub a líce doby**“ є вызначным вкладом до історії і сучасности Русинів. Збогачує русиньску літературу, котра вышла по демократічнім перевороті 1989 року. Авторка публікації

Мгр. Магдалена Лаврінцова, роджена Зозулякова, была редакторков і публіцістков у дакількох медіях. В послїднім часі ся занимає літературным діятельством, пише поезію і прозу. Выдала два зборникы поезії: „**Dar nad všetky dary**“ (2008) і „**Život cestou i necestou**“ (2013), публікації о участниках партїзаньскых боїв з 2. світової войны і СНП: „**Smrt' dýchala do tváří**“ (2009), „**Život zrozený zo smrti**“ (2011) і „**Človek zomiera dvakrát**“ (2014), прозу з повойнового періоду „**Život na strnisku doby**“ (2012) і есеї зо сучасности „**Škvrny na zamate doby**“ (2016). А теперь вышла ей восьма книжка, котра буде наїсто интересна нелем про Русинів, але і про читателів іншых народностей, кідь ся хотять дашто веце дізнати о Русинах.

ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНКУРЗ МАРІЇ МАЛЬЦОВСКОЙ

Од 4. септембра до 24. новембра 2017 Сполук русиньских писателїв Словенська у сполупраці з Академіов русиньской културы в СР і Інштїтутом русиньского языка і културы Пряшівской універзїты в Пряшові выписує 4. річник Літературного конкурзу Марії Мальцовской на найліпшы творы в области поезїї, прозы, есеїв і драмы в літературнім русиньскім языку.

Ориґинални літературны творы в росягу од 10 до 20 сторінок тексту (непублікованы) може послати на адресу: ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД., Інштїтут русиньского языка і културы ПУ, улїця 17. новембра ч. 15, 080 01 Пряшів каждый автор од 18. року свого віку, жыючий в Словацькій републіці.

Конкурз є анонімный, то значїть, же каждый автор до обалкы з літературным твором вложїть іщі єдну залїплєну обалку, в якій буде єго мєно, прїзвїско, адреса і фотопортрет. Обалкы з мєнами і прїзвїсками будуть розбалєны прїседом пороты по оцінїю конкурзу (буде го оцінєвати трїчлєнна порота). Выголошїня выслїдків конкурзу ся одбуде в послїднім тыждню децембра 2017. Найліпшы роботы, выбраны одборнов поротов, будуть наслїдно оцінєны і опублікованы в часопїсї Русин.

Приправный выбор літературного конкурзу

Рената Хомова

Пришли братья зо Солуна

Пришли братья зо Солуна
на Велику Мораву,
принесли слово і писмо
до нашого краю.

Принесли нам слово,
в котрїм ся молиме,
в свойї роднїй речї
мы Бога хвалиме.

Принесли нам велькый поклад
пред многыма роками,
якый звучїть, якый жыє
доднєсь мїджі нами.

Од Духа Святого
вни тот дар дістали,
святы книжки, писмо святе
до славянської речї переклали.

Довгу драгу з Бізанції
они к нам мїряли,
бы сьме в роднїй речї
службы Божы одправляли.

Слово, писмо солуньских братів
служить і Русинам – то четверте в світї.
В нїм учать ся, пишуть, чїтають
выходны Славяне і їх діти.

Так то было ту віками, най так і зїстане,
дух Кїріла, Мефодїя нас навсе охраниць.

Миколай Ксеняк

Закодоване

Звїдує ся штатїстїк Томек
редактора Народных новїнок.
– Як є може,
же при зрахованю обывателїв
чїсло
Русинїв
ся повышыло
о двї процента,
но чїсло русиньских писателїв
підскочїло
аж о 25 процент?
Такы скокы,
приятелю,
штатїстїчны законы
не познають.
Ту буде штось загадне
і зашіфроване.
– Не лам собі
голову, брате.
Суть за тым
богаты
русиньскы
жрїдла:
материньске слово,
глубоке корїня віры,
парадны танці, крої
і прекрасны спївы.

Миколай Ксеняк

Найвірнїша особность

Гад Пітон під палмов на берегу моря чїтать новїнкы і одразу ся черькотаво росхїхотав. Ухо супа тоту дісгармонїю природы такой зарєґїстровало.

– Што єсь таке смїшне прочїтав? – не стрїмав довгоносый свою звездавость.

– І ты бы од смїху пукнув. слухай, што пишуть: „Псы і книжки суть чоловікови при-

ятелї найвірнїшы.“ Та чув єсь, Супе, таку абсурдїту? Як може автор так наївно чїтателя за нїс тягати?

– Не чудуй ся. Днєсь – то мода, одповідать Пітон і чує ся: Як то, же він іщі не збагнув, же кїдь я двоногого обнїму, та уж з мого вірного обятя го не выпущу, докы він свою душу не выпустить... но ани потїм єго тїло не одшмарю!

Цї з того нам не є
уж яснє резуме:

Я чоловікови вірнїшыї
як пес і книжки.

Лопата

Стоїть Горнятко на столі в загороді, а тогды Лопату, оперту о пліт, засвербів язык.

– Горночку, нам ся подарило в рівнакім часі прийти на світ.

– Так є, – признавать малёване, – в тій істїй добі нас чоловік сотворив.

– Археологічны выкопавкы доказують, же ты свою тварь часто міниш, – заскрипіло спід Лопаты.

– Де бочіш? О чім ты...?

– Ты єсь раз гранате, раз округле, скоро в кождїй дїлни ся ті мінить форма уха, і образками тя вымалюють. То я ніч таке на выстраям. Я фурт оригінална!

– Та то хыба, сусідко. І ты бы мала вывживати обявы технікы, сонечну енергію...

– Што? – россердила ся Лопата, – ку модернізації ани крок не зроблю. Нігда! Тым бы ся мі нарушила моя ідентіта!

Крошня і Бандуря

У свідницькім Музею української културы при замагурській Крошні ся приставила мілозвучна Бандура.

– Пані, – озвала ся струна, – вы сьте тыж на навщіві?

– Мате правду. Были тугы морозы, снігы бурі... Єден приятель ня позвав подебатувати.

– О-оо, мали сьте о чім, бо вы обышли світ, – надпрядать далша струна.

– Є то правда. Мене майстрове-дротарі з Камюнкы, Странян, Липника, Орябины на хырбетах носили по Мадярську, Німецьку, Булгарську, Сербії...

– Знам о тім ремеслі, Крошнє. Твої стопы ся обявили і в Аргентині, Турецьку, в Руську...

– Вшытко, Бандуро, ся поминуло. Но я уж підучу...

– Лем посидьте, пані...

– Час летить. Підучу ку своїм.

– Не понагляйте ся. Чуйте ся ту як дома, – перегварять музикантка Крошню.

– Дякую красно. Уж є найвысшый час. Іду ку своїм до Музея русиньской културы.

Мудрый гость мать знати,

коли треба встати.

За хліб-сіль подяковати

і ку своїм ся побрати.

Юрко Харитун

Наша лучка

– Сінокосы, сінокосы,
люблять сіно нашы козы.

Коні люблять команічку

а я свою фраїрочку.

Так собі співав не раз на возі Андрій Липош, коли ішов через село із повнов фуров сіна домів.

Днесь ся зберать до Тіснин покосити, як звык гварити, свою лучку, на якій росте не трава, але квіточкы і пахняче зіля на вшыткы хвороты.

– Кібы так жыла сусідка Худаня, – подумав собі, – знала назвы квіточок, зіля, зберала їх, сушыла і знала на

якы болі і хвороты. На нашій лучці найдеш цінтерію, материну душку, репик, руменець, болячкове зіля і не знаю, яке іщі інше зіля. Сусідка помогла каждому, хто до нєй зашов, ці сам або з дїтинов. Ї хыжка – то была апатыка. Знала в котрім цідиляти што є, котре зіля лем запарити, котре варити, прикладувати або пити. Не дарьмо її называли бабка-апатыкарька. Ёй, я роздумую над тым, а мені ся треба вызберати косити.

Вышов на двір і говорить жені:

– Ты будь дома, я підучу до Тіснин. Запряжу коня, покошу, наложу траву на віз і привезу. Ліпше буде посушыты за хыжков на луці і не треба ходити так далеко.

– Добрі, хлопе, добрі. А я хотіла іти із тобов, розбити валкы, ний схнуть, але так буде добрі. Може прийти дожд, а дома скорше зложу до копінків. А не забудь взяти із собов канточку. Може будуть над лучков малины, там все росли. Завтра як підуть до школы внучата і зайдуть ту, дам їм на танірчікы, посыплю порошоквом цукрём, тай будуть мати радость.

– Завісь канточку на віз на левчу, бо я іщі мушу взяти косу, вилы, граблі, корчак з оцелков, молоток, може буде треба косу поклепати – і выбрав ся на дорогу.

Не могло быти інакше, швігнув батіжком і заспівав собі облюблену співаночку: Сінокосы, сінокосы...

– Косити не біда, – подумав собі, – коли маєш добру косу.

Андрій Липош недавно був у Снині і купив собі дві косы – ракушанку і югослованку. Юрко Мацкуляк робить добры оселкы, такы не мож купити. На каждую косу треба інакшу вослу. Колись тверду, колись мягшу. Выжне є ай то, ці світить сонце, ці косить за росы.

Лучка докошена, трава на возі, лем мусить іщі назбрати малины про внучата. Ліці із коня привязав на вільху, жебы не рушив возом, бо кінь є кінь.

Малины на крячках вісять як грозно, а якы солоденькы...

Канточка скоро повна і треба ся зберати домів, бо сонце помалы зайде за Шутак. У малинічу Андрій зачув якыйсь голос, як кібы хтось плакав. Ту предці не може быти дїтина. Голос мачкы? Жебы заблудила?

Підышов ближе і властным очам не вірив што увідів. В густім малинічу маленький медведик. Не аж так маленький, добрый клатик, лізе під ноги і облизує Андрієвы боканчі.

– Што маю робити? – задумав ся. Може прийти стара медведиця, ёго мати, а то уже не фіглі.

– Будь ту, прийде твоя мати і одведе тя.

Не помогло. Медведик лізе за ним. А што так насыпати му пару малинок на землю? Так і зробив. Хотів одыйти, але медведик за ним. Дістав страх. Сів на віз, думав, же перейде через потічок. Потім ний ся робить што хоче... Медведик зышов до потічка, зачав хлєптати воду, як кібы нігда не пив. Андрієви полегло. Выдых сі і давай домів!

І што ся не стало? Позерать за себе на дорогу, а медведик за ним. Што робити? Прийде до села і псиска го можуть загрызти. Шкода таке звірятко, то як мала дїтина...

Почекав, положыв медведика на траву, прикрыв героком і везе домів.

На дворі уже стояла ёго жена і говорить:

– Я уже мала страх, што ся могло стати.

Хлопа не є, і не є. А што там маєш під героком? Знаю, знаю, ты зберав і грибы.

- Добрі позерай, жено, яки то грибы!

Підняла герок і скоро упала на коліна. Таке чудо іщі не віділа.

- Боже мій, што маєш на возі?

- Дітину про тебе. Позерай, як шумно заспала.

- Твої фіглі, твої фіглі...

- Не зберати малины, не натрафлю на медведика, а так го ту маєме дома. Принесь лампаш, до мисочки молока а я му постелю сухого сіна до стаенки. Запру до кучіка. Кінь ся го уже не боїть, а корова привязана. Коза з кізлятами вытримають до рана.

- А як буде завтра?

- Зайду за гайником, повім де єм медведика нашов, а він уж буде знати, што робити.

Бісідам не было кінця...

Вотуки

Хлопчик і дівочка выступили з автобуса і прямують до свого дідка і бабки. Часто ту приходять із міста на субботу і неділю. Бабка наварить, напече колачів, но барз люблять послухати дідковы интересны пригоды.

- Подьте на двір, під хыжу, на лавочку, – гварить дїдо, – я вам там штось приготовав.

- Дїду, ту є лавочка як была колись, лем на ній дві ямки. То выгрызлы мышкы?

- У мисочці маєте орїшки і дві брылкы.

- А што будеме робити?

- До ямки дам орїчок, клеппий брылков і выскочїть з нєго смачненке зернятко. Шкарупкы до пеца. Там згорять і буде тепло.

- Дїдку, я ростовкла орїшок, а був порожній.

- І такы ся найдуть, хробачны. Коли ходиш попід ліскы і збераш їх, не збачиш до котрого хробачик зробив дірку і выгрыз зернятко. В осени мы колись назберали лісковых орїшків і пів міха. А як хтось затряс лісков, то орїшки з каталєв падали на землю як додж. Не лем мы їх зберали, зберали їх і мышкы. Носили собі на зиму до вотуків.

- А што то таке, вотуки?

- І мышкы через зиму мусяць штось їсти. Роблють собі під землєв довгу діру, десь аж єден метер глубоко. Там выгребуть такы коморы, де наносять аж пять, шість літрів орїшків.

- Дїдку, то велика робота, тільки гребсти, іщі і зберати, поносити...

- То уже їх така робота, жебы пережыти довгу зиму. Інакше бы загынули.

А ці были добры орїшки?

- Таку доброту мы давно не їли.

- А теперь, гайда, посїдати коло стола. Бабка напекла колачів, а не хоцьяких. Пече і баникы, карічкы, кіфликы, маковяникы, колачі із ябками, тварогом... А теперь то будуть орїховникы. Приходить ніч, треба ся выспати, а завтра вам росповім як Іван Пелехатый ходив вотуки копати. Тота пригода буде і смутна, але ся і насмієте.

- Де то мы вчера перестали?

- Вы нам споминали якогось Івана Довговолосого як копав вотуки.

- Правда, правда, але не довговолосого, а пелехатого.

- Який то чоловік пелехатый?

- Слухайте, вы рано встали, умыли ся, причесали ся, так як люде мають робити. А мы того Івана назвали Пелехатый, бо ся не чесав. Ходив як најжена мачка. Може мав і гребїнь, але без зубків. Вызерав як копінок сіна по бурі. Але як пришла осїнь, брав і дві мотыкы на вотуки. Нераз і обидві поламав. А як ся хвалив, же кілько накопав орїшків. Колись то было, же ай пів міха, три черверины, але і скоро повный міх.

- Могла то быти правда, дїдку?

- Він так крутив, циганив, хвалив ся, же сам тому вірив. Знаєте кілько орїшків треба до міха? Бандурочки великы, а кілько треба їх до повного міха! Самособов, же то было циганство, хвальба!

- А люде ся не сміяли з того?

- Сміяли, сміяли а іщі му дали і друге мено – Вотуковый краль, нескорше і Мотыковый краль, як го віділи вертати ся із поламаныма мотыками домів без орїшків.

Діточкы ся довго сміяли, але дїдо їм хотїв доповісти, як наш краль копав вотук на Стельмаковій луці.

- То буде, дїдку, смішне, ці смутне?

- І таке, і таке, та лем послушайте. Хлопці-парібци ся договорили, же на Стельмаковій луці зроблять штось таке як вотук. Паліцєв, били до землі, крутили нєв і зробили може і метер глубоко діру. Глину розгорнули як кертину і серединов зробили пішничок, яким мышкы носять до коморок орїшки. Хто відів штось таке, то беспохыбы думав, же вотук, а не хоць який. Там буде орїхів!

І хлопці, так як Пелехатый, хвалили ся тым. Як таке штось зачув наш краль, на другый день ся выбрав копати. Но што ся стало. Парібци повіли о своїх фіглях Стельмакови, а тот почекав на Вотукаря, який копав і копав. Выкопав яму, як кібы там мали когось поховати.

- Ты злодію єден, – крічав над ним Стельмак, – таку шкоду мені робиш?

- А знаєте, я... Я думав...

- Ты не думав, бо ты дурак!

- Уйку, будуть орїхы, велє їх буде. Я вам...

- Што ты мені?

- Позерайте, клячу на колїнах і можу присягати, же завтра вам принесу повну, повну кобілку орїхів. Не повідайте о тім нікому.

- Коли так, добрі, але зробиш за собов порядок, як кібы ту яма нїгда не была.

- І яму засыплю, і орїхы принесу, лем...

Іван Пелехатый не выкопав ани єден орїшок. Слово дотримав. Было го видно за Кренчадолинов, у Ярошовім, під Кычарков як зберать лісковы орїхы на колїнах. Слово дотримав. Хоць не на другый день, але предці приніс – не вотуковы, а назбераны орїшки.

- Дїдку, нам ся то так любило, як дака приповідка.

- Так, так діточкы, як у приповідці. Краль вотуки уже не копав а мышкы у своїх вотуках, у своїх коморках грызуть орїшки і сміють ся дотеперь. Треба вірити, же і Івана Пелехатого так грызло сумліня, але кілько мышок загынуло з голоду, ніхто не знає. А теперь, гайда на двір, бо сам не знаю ці хтось з нас заплескать таким арабескам.

Рыбка

В ярку рыбка плавають
і хвостиком махать,
в чистій воді ю видиме,
в коломутній не збачіме.

Не шмаряйме із камінём,
бо ся скрыє выстрашено.
Де есь, рыбка, де ты плаваш,
у ярочку щастя глядаш?

Аж до моря, океану,
пруд воды тя долов знесе
і до світа далекого
твої сны навсе однесе.

Ластівочка

З теплых країв ластівочка
з яри прилетіла,
в стайни собі до гніздочка
яечка зносила.

З яечок ся ластівочки
по часі выключи,
дзёбачіком од мамочки
малы мушкы ілы.

Мама з ласков ся старала,
хробачкы носила,
а дїтвора цілком мала
на то ся тішыла.

Чекайте ня, добры будьте,
з гнізда не выпадьте!
Казала їм старостливо,
же їх чекать красныи живот.

Коник

Гей, конику, мій братику,
подь, підеме на музику,
в друге село на долині.
Понесеш ня на хырбеті,
по березі, по ровині.

Як я буду танцёвати,
на музиці з фраїрочков,
та ся будеш призерати,
коло вівса під облачком.

Гускы

Вышла гуска з гусятами
за світлого рана,
купати ся до водічкы,
перша іде мама.

За нёв малы гусятенька,
до воды втїкають,
свої ножкы і крылочка
во воді мачають.

Га-га, -мати гагать,
лем ся не потопте,
омыйте ся, окупайте,
шорик за мнов зробіте!

Выйдеме там на бережок,
водічку стреплеме,
брыдке піря выторгаме,
там ся попасеме.

Зайчік

Скаче зайчік през ярочки,
поза плоты, през горбочкы,
в полю ушка наставляю,
што ся діє, наслухує –
де полёвник, скады зрада,
втікать скорше, кады владать.

Пулька

Пуль-пуль-пуль!
На дворі ся пулька
роспірила,
до биткы ся з курочками
гнедь пустила.
Ту не ходьте, ту є моє!
Не дзёбайте ани єдно,
ани двое!
Пуль-пуль-пуль!
Зерно, што газдыня дала,
то не про вас,
лем про мене насыпала.

Когут

Рано когут першыи будить,
псика Рекса в старій буді.
Встаньте вшыткы, уж ся збудьте,
до роботы ся рихтуйте!

Як заспите, чія вина?
Кі-кі-рі-кі, день зачінать.
Куркы з банта позлітайте,
за мнов на двір машіруйте!

Еміл Кубек

В якім віці жена найміліша і найкрасша

На вопрос, в якім віці жена найміліша і найкрасша, ты, як почливый, галантныи муж, мав бы есь одповісти: Все.

xxx

Старый, сивый дїдо сидить в креслі перед хыжов і зогривать свою студену кров і кости на літнім сонічку. Коло нёго ся забавляють ёго внукуы, меншы і векшы, роблять збыткы. Ту двое грызуть ся на куску яблущка, силнішыи дрылить слабшого, тот упаде, плаче – і на дїда ся обертають із поносами. Бівша внучка ударить меншу сестру, тотя заплаче, а зась лем до дїда із поносов. Дїдо не стачить заспокоёвати, полагадити їх. Є му з того мерзко.

А найменша, єднорічна внучка, малыма крочками, уміваючі ся на дїда, приходить к нёму, попозерать любо, міло до выблїднутых очей старця, а прекраснов бісїдов, яку лем мама і дїдо розумлять, просить ся к дїдови на колїна. Наперед погладить рученятами дїдову тварь, обойме ёго шыю, притулить ся к нёму, і так заспить на ёго руках.

Дїдо тихонько сидить, позерать на шумненьку тварь своёй внучкы і подумать з пересвідчїнем: „Жена найміліша в першім році свого жывота.“

xxx

Кліче ся Анночка, а має лем шість років. Родічі ей теперь записали до школы. Ёго мено є Василько. Він уж має вісем років. Уж дві зимы ходив до школы. Сусідьскы діти. Сад о сад, лем з плотом одділений. Анночка стане з єдного боку, а з другого Василько. Сидять в траві і позерають через плїт єден на другого.

– Васильку, я завтра уж іду до школы. Одпроводиш ня?

– Одпроваджу, Анночко, – одповідать хлопчік і є гордый на то, же може послужыти. Та він уж великий школярь.

Анношка ся радує, же нашла доброго охрानцю на першіи дорозі свого серьёзного жывота і поцілує поміджі штахіткы Василька. Він ся зачервеніє, а не зная чом.

Доведна ходять до школы і зо школы, а у вольный час в саді ся бавлять, покы лем додж і осінні морозы не пришли.

Раз Анночка не пришла до школы. Не пришла ани на другый день, не пришла ани за тыждень. На дверях вісіла картка з написом: „Инфекчна хворота.“ Василько ей не міг навщівити.

Не міг ся учіти, ани їсти, ани спати. Ёго родічі ся застарали, але доктор їх потїшыв, же Василько тілесно зодоровый, лем зміну воз-

духу потребує. Не був хворий, лем думав на хвору Анночку. Одвезли го к теті на ліпшый воз-дух. Кідь ся на ярь вернув домів, такой перебіг ку сусідам відіти Анночку.

Сусідка повтерала очі і одповіла му, же Анночка ся уж нігда не верне, одышла до неба і став ся з нёй ангелик.

Василько заплакав, стратив штось велике, ани сам не знав што. А серденько го страшно боліло. Не говорив, лем одчував, же: „Жена найміліша і найкрасша в шестім році свого жывота.“

xxx

Мав ем вісемнадцять, а она шістнадцять. До школы ем ходив попід ей окно. Відів ем ей каждый день при окні міджі квітками. Спершу ем на ню не обертав позорность. Быв то экзамен зрілости-матура.

Пізніше ем став чутивый на ей густе волося, на білу тварь, на сині очі. Збачів ем ей малы ручкы і ямочки на лицях, кідь ся засміяла. А она ся все сміяла.

Пришла ярь, і на єднім вылеті ем ся з нёв спознав. Ёй голос, бісіда ей мілый сміх, як золотого дзвінка голос, захопили моє сердце і думкы. Жебы ем ся ей вырівнав, вшыткыма способами ем ся рихтовав на экзамен і з успіхом го зложыв. Ідучі на экзамен, она мі через окно подала єдну квітку на щастя і стисла мою руку. Чув ем ся сілнішым і міг ем ся сміло поставити вшыткым проблемам матуры.

Міджі нами нігда не впало слово о любви, бо я на ню позерав як на красный образ, на свій ідеал, і поважовав ем за незаслужене щастя, кідь ся на ня засміяла і стисла мою руку.

Кідь ем по экзамені одходив і розлучів ся з нёв, мали сьме слызы в очах, а она ся на міло попросила:

– Вернеш ся назад ку мі? – першыраз мі тыкала.

– Верну ся, – одповів ем вірно і поціловав ей руку... То было вшытко.

Роки минули в запасі о будучность. По роках ем ей вынашов. Образ єдной шістнадцятьрічної дівочки. І так ем думав: „Жена найміліша і найкрасша в шістнадцятім році свого жывота.“

xxx

Была двадцятьрічна. Єдина дівка богатого банкаря. Выхована в богатстві і розкошу. Про родічів была щастём і сонцём їх жывота. Старшы і молодшы хлопці нелем ей богатству, але і ей красі ся кланяли.

Він був ученый, способный чоловік, а к тому і шумный хлоп. Не був з тых вітроплахів, котры у своїх кругах Аліція познала, але pracowитый, серьёзный. Зато при своїх двадцятьштырех роках був секретарём у ей отця, котрый так одмінив молодого чоловіка, же го позвав на забаву до свого дому.

На тій забаві ся они спознали. Близк електричных ламп одражав ся од дорогоценных камінів, якими были богаты дамы обсыпаны. Помпезне облечіня дам, заряджіня комнат, вшытко то як кібы осліпило нашого парібка, але го позбавило і вшыткых ілузія, яки сі він о богатстві і жывоті богатых представляв. Старшы панове о бізнисі, о політіці, о дорогых напоях бісідовали. А молодеж? Страшно порожня, без всякого внутрішнёго набою, без ідеалів. Чув лем о шпорті, фліртваню, самы порожні бісіды, огваряня і ніч веце.

Міджі нима як права перла із склянаныма пацерками выникала домашня дівка Аліція, своєв скромностёв і розважностёв. І хоць не была класічно красна, їмила го за сердце.

Вздыхнув і подумав собі: „Ты бідный, она є високо над тобов, ты ей нігда не достигнеш.“

Але і він на ню вплинув. Она інштінктивно, з природным женьськым тактом, порозуміла ёго благодарность сердца, а порівнуючі го з другыма парібками, нашла в нём свій ідеал. Любовь на першыи погляд.

Він ся к ній не приближовав, не мало то змысел, чувство любви по хлопскы придусив у собі. Она і того порозуміла. Але жебы ся з ним стрітити чім частіше, при каждой нагоді зазріла до канцеларії свого отця, при котрій была і містность про секретаря. Зо зачатку лем ся поздравили, пак пару слов перешмарили, пізніше ся доставила тогды, кідь знала, же отець там не буде, а так бісідовали. Він, як все, почливый, скромный. Раз ся го попросила отворено:

– Чом ся мене страните?

– Ніт, дорога слечна, я бы вам клопаты наробив. Познам вашого почливого отця думку! Вы сьте про мене велика ясна звезда, на котру я із своєю земной самоты лем позерати можу.

На то вступив отець і перервав їх бісіду. На другой день Аліція з мамов одышли на довшу дорогу. Коло світа. До Егіпта, до Індії, до Японьска. Він нашов на своїм столику руков написане письмо свого хлібодарці, де він му дякує за вірну службу і шкодує, же ёго службы далше не буде потребовати. В писмі нашов і шек за ёго піврічну плацу. В цілім місті ани в єдній банці не міг найти роботу.

Од Аліції дістав письмо, пару слов написаных пером: „О рік уж буду самостатна. Аліція.“ В писмі была і ей фотка.

Веце ей не відів. Шыфа з нима пропала десь в Тихім океані.

Кілько раз попозерав, а то ся часто ставало, на мілый образ Аліції, все збыхнув і подумав: „Жена найміліша і найкрасша в двадцятім році свого жывота.“

xxx

Юлія не была красавицёв, но і богата не была. Але каждый, хто ей познав, ся о ній з похвалов высловлёвав. Кідь ей мати вмерла, она была найстарша, пятнадцятьрічна. Не з богатства жыли, але з двох отцёвых рук.

Отець, хоць не був старый, ледва штыридцятьрічний, уж ся не оженив, бояв ся мачоху привести дитём. А на таку, як мама, не міг натрафити міджі познатыма женами. Взяти собі стару дівку? Вдовіцю з дитми? Буде бездітна вдова пильновати, обходити сироты? А діти без матери? Ёму было треба денно робити на хліб. Ой, немало старости было...

Но мала Юлка, лем што скінчила основну школу, на зачудованя отця, заняла місце небіжкы-матери. Троє дітей ходило до школы, а двоє найменшых нелемже заосмотрила, но ай дома обрядила. Отець поміг, де міг, і спокійно ішов до работы. Вшытко было впорядку, як діти, так дім. О пару місяців така ся з нёй стала газдыня, же отець до ей рук давав заробок, як то было звыком іщі за матери. Юлка нелемже дім обрядила порядно, але і центы шпоровала в банці.

Сама прятала, варила, райбала, обходила діти, без поносы, без грызоты, крику. Діти слухали, повиновали ся ей, охотніше як при мамі-небіжці, самы не знали чом. Вечерами ся не поносовала, же має велё работы. І на то мала час, же отцёви дашто з новинкы і з даякой книжки прочітала. Отець одвык од рештавація. Хоць і передтым був терезвый чоловік, теперь ся якось ганьбив того слабе дівча охабити саме дома.

Сусіды ся чудовали над способностёв дівчати, а не єдній газдыни лупнув муж до очей:

– Могла бы есь піти до школы к Юлії!

Почас пару років уж дві сестры зачали ходити до работы до фабрики. А Юлка так газдовала, же і дім, в котрім быва-

ли до того часу, одкупили.

Юлка не была красавицею, по забавах не ходила, ани ніхто їй не просив за жену. Мала уж двадцять пять років. Їй молодша сестра ся уж выдала, а за нёв ніхто не пришов. При тяжкій роботі і старостях уж ай старше вызерала, як была досправды. Ай так неспокойность на ній не было познати.

Раз в суботу пізно вечур їх уліцёв ішов еден муж автом. Стратив контролю над волантом і вдарив з ним до електричного стовпа. На тріск і черк скла Юлка попозерала вон окном і поблизу їх дому увіділа перевернуте авто, а на капоті лежачого хлопа, без памняти.

Позбігали ся сусіды, лем так легко облечены, як то в такий час звикне быти, пообзерали замлітого, але главно парадне авто. Высловили ся, же треба закликати доктора, поліцію – наісто був пьяный, так му треба і под., но ніхто не поміг нещастникови. Юлка послала сестру по доктора, а з помочов отця внесли безвладного до дому і положили на діван. Доктор му поміг, вымыв раны, обвязав, предписав лікы, приказав покій про хворого і пішов домів.

Юлка обходила скаліченого цілу ніч, аж надраном пришов ку собі. Подяковав за поміч і одышов домів. Аж нескорше од доктора ся дізнав, што ся з ним стало. Быв то вдовець з двома дітми із сусіднёго міста і заможный купець. О два тыждні із діточками навщівив своїх добродителів. Діточки сі облюбили Юлку, і їм на дяку ей взяв за жену. Не так із любви к Юлці, як з любви к своїм дітём.

Спокойно жыли. Він ся з почливостёв относив к Юлії і був ей вдячный. Єдного вечера, як ся вертав домів із роботи, отворив двері до ізбы, а вечерне сонічко освітило молодую матір при колысці дітини. Она з ясныма радостныма очами позерала на мужа, на устах ей грав усмів.

Приступив ку колысці, клякнув ку своїй жені, взяв ей тварь до долони, попозерав до ей світлых очей, поціловав їх і тихо, з ласков прорік:

– Юлія, яка єсь міла, яка єсь красна! І подумав собі: „Жена наймілша і найкрасша, кідь має двадцять пять років.“

xxx

Вдова Марія была штиридцятьрічна. Перед пару роками ей умер муж, кідь цалком ей вено промарнив. Она была богатых родичів дівка. Выдала ся за нёго з великой ласкы проти волі своїх родичів. Думала, же щіров ласков направить ёго легкомысленность. З перших днів не таїв перед нёв, же ей лем про богатство взяв за жену. А то повів з таков суровостёв, же ей ласков наповнене сердце такой спустіло і нещастным ся стало. Нікому ся не скаржила із женьской гордості, а главно не своїм родічам. Каждый відів і знав, яким грубым способом понижовав ей женьскость і достойность тот безхарактерный чоловік. Люде ся чудовали над ей терпезливостёв, а мати, котра знала о вшыткым, не раз ей просила:

– Дітино дорога, охаб го, мы тя з радостёв приймеме назад. Іщі є час, жебы ся з твого вена што-то захранило. Розведь ся з ним, а захрань про свого сына дашто.

Хоць ей муж чім дале тым веце жив ростопашише, утрачав і марнив і ей дітины грошы з підлыма женами і камаратами, она го ай так не охабила. Хоць ей в пьянстві і бив, о тім ніхто не знав. Вшытко терпіла.

Лем терпіла, мучіла ся і переносила своє нещастя, як достойну покуту, же своїх добротливых родичів не послухала.

Поки родичі жыли, спомагали ей таким способом, же про внука свого нелем облечіня куповали, але і грошы му давали. Але ай тоты грошы ей муж насилу одобрав од сына або од своёв жены. Кідь дістав векшу суму до рук, то за

довшыи час не пришов домів, поки вшытко не промарнив.

Кідь родичі померли, хлопец мав тогды десять років. Цілий масток зохабили внукови, грошы дали до банкы, а то таким способом, абы Маря мусила з рахунком купця іти до банкы, а банка грошы не ей, але купцёви виплатила. Жебы ся не понижовала перед купцём або в банці, радше нужду терпіла, робила, шыла, жебы ей дітині ніч не хыбило.

Муж ей часом похворів на якусь хвороту. Непорядне жыты і безмірне ужываня алкоголу положили го до постелі. Два роки го так обходила. З ласков, терпінём і тепрезливостёв єдною героїчною женою. Вшыток масток промарнив, а так она мусила робити, жебы утримала домівство і жебы не терпіли недостатком – ей муж і сын. Аж тепер муж узнав свою підлость. Плачучі ей перепрошовав, обіцяв ся покаяти, але было нескорю. По двох роках умер.

Од старунків, од работы, Маря постаріла. Іщі не мала ани тридцятьвісем, а уж ей волосы посивіли. Єдинов радостёв був про ню сын. Два роки по смерти отця, як вісімнадцятьрічний паробок, зложыв экзамены на високу школу. На промоціях была і сама Маря і радостно ся позерала на синів плащ і квадратну шапку, досправды він був міджі вшыткыма найспособнішый, обдареный чудесным барітоном.

Кідь ся гордо вертала із школьского праздника, операла ся о руку свого сына. Пришли домів. Маря сіла на діван, з материньсков радостёв ся попозерала на сына і повіла:

– Дітино, кібы твої стары родичі ся дожили днешнёго дня? Отця не спомянула.

Сын приступив к матери, погладив ей сиву голову, клякнув перед нёв, поціловав обидві од работы тверды руки, попозерав ся до ей мілых очей і повів порихонькы:

– Мамко дорога, яка ты мі міла, яка ты прекрасна!

Про вісімнадцятьрічного сына жена найкрасша і наймілша в штиридцятьох роках свого жывота.

xxx

Петровы суть богаты люде, ставляють велику хыжу. Отець цілий день у своїм бізнисі. Ани на обід не все приходить, на вечерю лем тогды, кідь мають гостів. Барз занятый чоловік.

Мама вставать коло девятой години, скоріше не може. Забавы, театры, балы, сполкы ей цалком заберуть час. Як правило, приходить домів по півночі, выповнюючі свої повинности як богатого чоловіка жена. Кідь настане рано, выпе в постели каву або чуколаду, встане, окупать ся, жебы освіжыти ослаблены нервы і жебы была способна к далшым сполоченьскым повинностям. Так ся потім облікать до самого обіда. Пообіді мало одпочіне по „тяжкій“ роботі, пак зась ся перевболікать, приймать гостів. Кідь ся даколи звышыв час, то на пару минут зазріла к дітём. Не як мати, але як контролорка ці суть вболочены, ці суть чісты. Не погладила, не поціловала їх, як матери звикнуть робити, бо бы ей фрізуру або чіпки погужвали.

Было трое дітей. Найстаршыи шістьрічний, а наймолодша – єденадцятьмісячна. Хоць мали пестунку, учительку, ай так бы ся были чули барз самотны, кібы не їх бабка.

Домашній пан, дякуючі своїм силам, ся став богатим. Ёго мати, вдова по робітникови, была скромна і честна жена. Сын був благородный, взяв ей до свого дому. Кібы то была высокошколована особа і знала ся модерно облікати, був бы ся з нёв парадив. Але обычайну жену не міг указати своїм гостям, котры ани не знали, же домашній пан має у своїм домі маму. До кухні ці до ізбы про челядь не спе-

рав ей вступити.

Мама мали коло пятьдесятпять років. Тяжка ей молодость ся одбивала на зморщеній твари і сивім волосю. Од дїтинства была звикнута на роботу.

Лем так без роботи не могла жыты. Вшытку старостливість і любов обернула на дїти свого сына, на свої внучата. А тому ани нянька, ани учителька ся не бранили. Дїти могли безпечно перепустити бабі. І так не мали нияку роботу. Зоставало їм веце часу на флірты і забаву. Домашніх ся не бояли, бо тоты до дїтської ізбы кідь раз або двараз до тыждня зазрїли.

А баба чїстила, любила внучата, бавила ся з нима. Ёй найвекша радость была, кідь малу взяла на руки, хлопчікы посїдали коло нїй на мягонькый покровець-тепіх, а она їм зачала расповідати приповідкы. Маленька уснула на ей колїнах, а хлопчікы уважно слухати ей приповідкы: „Де був, там був еден красний принц...“, а они ся выпрошували, толковали, щепотали. Старшый хотїв бы чути приповідку о принцови-воякови, а молодшый о ягнятках, што ся пасли по золотій траві. Та так бабонька расповїла і єдну, і другу приповідку. Повїла:

– Тепер уж, дїточкы, підеме спати.

Шістьрїчний хлопчік двигнув рученята, обняв бабку, поціловав і говорив:

– Бабонька, яка ты міла, яка ты красна!

Про шістьрїчного внучїка жена є найміліша і найкрасша, кідь має пятьдесятпять років.

xxx

Она має шістьдесятпять, а він сімдесят. Штиридцять лїт пережыли в манжелстві, в любви, а він у фабриці робив. На єднім пікніку ся спознали. За короткый час ся побрали. Вшыткого лем пару талярїв мали.

Як молода пара, стягли ся до єдної комнаткы, лем жебы грошы зашпорувати. Він дале ходив до фабрыкы, ай кури-ти перестав, лем жебы своїй молодїй женї жытя приятным зробив і не мусила біду терти. Она, жебы мужови полеготу зробити, шыла, райбала про других. І так складали цент ку центру.

Лем што пришла перша дїтина на світ, в третім році манжелства собі нашли векше бываня і зарядили ся із своїх грошей. Она дале шыла за грошы, він ся став контролором у фабриці. По шестїх роках мали двоє дїтей і пару тисяч талярїв. Зарядили сі малый склеп.

Она дозерала обход, він ходив і надале до роботи. За пару місяців взяла ку дїточкам служницю, жебы могла веце в обходї робити. По роботї він ей помагав. Ёх почливе одношія к людем приобрило їм тільки заказників, же мусили обход з облечінєм росшырити. Купили цілый дїм, зрядили векшый обход, він выступив з фабрыкы, жебы успокоїти купуючіх. Зачав товар розвозовати нелем в тім місті, але і по околіці. По штирїх роках на трїх возах продавали товар, а в обходї з двома робітниками сам робив. Она мала в домівстві роботи з трїма дїтми.

За час зарядив агентуру на шыфкарты, депозїтну банку, публічне нотарьство і мясарню. За ёго честну і совїстну роботу люде го обдаровали довіров. Став ся єдным з найвекшых обходників міста.

Семеро дїтей выгодовали. Із штирїх хлопців єден був доктором, другый був правником, третій священником, а четвертый скінчїв обходный курз, жебы міг перебрати місто свого отца.

Три дївкы повыдавав за почливых хлопів... А тепер із своїм наймолодшым сыном веде обход.

Она помагать своїй невістї при домі і коло дїтей. Без роботи ани тепер не можуть

быти, хоцьбы могли спокійно выжыти з інтересу (уроков) своїх грошей.

Кідь в недїлю ся посходять к родїчам дїти і внуки, стары суть щастны не про богатство, но про ласку і злагоду, в якій їм обшырна фамелія жыє.

Якраз славили штиридцять років свого манжелства за участи цілой родины і найблизшых своїх приятелїв. Пространна комната наповнена квітками, дарами од дїтей, внуків і їх чтителїв. Прозвучали тосты, по гостинї была танечна забава, ай юбіланти в нїй были участны. Пізно вночі ся вшытку поросходило.

Стары зістали самы у своїм бываню. Муж приступив ку своїй женї, обяв ей, попозерали собі до очей, а він проговорив:

– Старенька моя, яка ты мі міла, яка ты мі красна!

Про сімдесятрїчного мужа жена є найміліша найкрасша, кідь має шістьдесят років.

Осиф Кудзей

Сторнованя

В Стрпковї раз серед літа гварить Квідови Маргіта:
„Вчера єм чула в радію
якы зміны ся ту дїють –
од першого маме, Квіде,
уж лем девять заповідей!“

„Я знам, уж мі рекла свекра,
же сема заповідь „Не крадь!“
была недавно барз радо
зрушена Народнов радов.“

**Зрушити заповідь Божу
жадны посланці не зможуть;
кідь бы дошло к тому чїну,
згадали бы сьте прїчину?**

**В тїй нашій Народній радї
скоро на кождїй громаді
одогравать ся комедія –
злодїй крїчіть: „Хоп злодїя!“**

Провокація

Раз в корчмі міджі хлопами
пару днів перед вольбами
ословив Гриць з Довгой Луку
Андрїя без лївой руки:
„Можу ся тя опросити,
же кого будеш волити?“

„Чом ня провокуеш, Грицю?“
Буду волити правїцю.
Не видиш на мі, бортаку,
же не мам можность іншаку?“

**Многы з тых, што можность мають,
голос никому не дають –
хоць партїй ту є як маку,
не зволять можность нияку,
„бо вольбы за каждой еры
покалічать характеры.“**

Енциклопедична книжка проф. П. Р. Магочія о Русинах

(Закінчення із 12. стор.)

першыраз сформуловаў думку самостатной русиньско́й народности, быв радцём і заступцём предности Ужгородьско-го окресу (в тых функціях ествоваў лем од октобра 1849 до марца 1850). В тім періоді народный будитель Александер Духнович вытворив першы чітанкы, алманахы, літературны і культурны общества.

Надійнызачаткы з революції, кідь ся толеровали обчаньскы і культурны актывности немадярьского жытельства імперії, тырвали лем дві десятироча. В 60. роках 19. стороча пряма надвлада Відня над угорьскым кралёвством уж не была можна і по великім рокованю в році 1867 обидві стороны прияли договор, знамый як вырівнаня. Наперек тому, же закон о народностных меншынах встановив мадярьскый язык за урядный, заручоваў і далшым языкам їх поужываня у містній самосправі і при навчаню на основных і середніх школах. У слідуючых десятирочах ся але немадярьскы языки поступно переставали поужывати. Угорьска влада зачала політику народной асіміляції. По довгих договорах в році 1907 угорьскый парламент прияў школьскый закон (Lex Arroupi). На основі нёго єдиным навчалным языком ся став мадярьскый язык у штатных школах.

Тяжкый період настав про Русинів в році 1914, кідь ся зачала перша світова война. Австрійскы і угорьскы вояцы поважовали Русинів за Росіянів, значіть, за своїх неприятелів. Кідь одступали, застрілили або обісели стовкы Русинів. Тых, што не забили, депортовали до табора Талергоф недалеко Грацу у Австрії. По паді Австро-Угорьска в році 1918 карпатьскы Русины собі усвідомили вызнам вілсоновской доктрины о народній самоідентіті і намагали ся здобыти самосправу в рамках нового чехословацького штату. Члены пряшівско́й карпаторусиньско́й народной рады зачатком януара 1919 выголосили желаня припоїти ся к Чехословакіі. Русиньскоамерицька делегація під веджінем Грігорія Жатковіча пришла в марцу 1919 до Ужгороду і пересвідчала містных промадярьских сімпатизантів о выгодах припоїня ся ку Чехословакіі. Десятого септембра 1919 в Сент Жермені прияли договор, котрый встановив граніці Чехословакіі з Австрієв і увів, же „території южнокарпатьских Русинів буде уділена шырока самосправа, злучітельна з ціліствостєв чехословацького штату“.

Ведучов політичнов силов Русинів був Автономный польногосподарьскый союз на челі з Андрієм Бродіом, пізніше ся ку нёму придала Руська (позн. ред.: в смыслі русиньска) народна автономна партія Штефана Фенцика. Обидві партії підпорovali русиньскоамерицькы організації. Премером першой самостатной підкарпатьско́й влады ся став Андрій Бродій. Вірив, же здобуде автономію в рамках Мадярьска. Але ёго влада тырвала лем пятнадцять днів. Бродія заперли і в Празі выменовали нову владу. Премером ся став Августин Волошин, політік україньско́й орьентації. Дня 2. новембра 1938 ся скінчила Віденьска арбітраж. Од Чехословакіі была одторгнута територія, на котрій жыли Мадяре. То, што зістало з Підкарпатьско́й Руси, Волошин назвав Крапатьсков Українов (екзістовала лем дашто веце як штири місяці).

Четырнадцятго марца 1939 выник Словацькый штат. Німецько 15. марца 1939 обсадило Чехословакію. Першого септембра 1939 Німецько напало на Польско а ёго спонціям припали території, компактно заселены Руинами: лемківскый регіон припав Великонімецькій імперії, северо-

выходна Словакія, споенцєви Німецька – Словацькому штату, Підкарпатьску Русь і Бачку здобыло Мадярьско.

Русины ся масово запоїли до народноослободжующого і протифашістичного боя. В Мадярьску молоды Русины не хотіли служыти в мадярьскій армоді або в половоеньскій молодежній організації „Levente“. Веце як 5 600 їх (з того скоро 500 жен) втекло до выходной Галичі, котра од септембра 1939 была під советьсков надвладов. Але не были там вітаны. Поважовали їх за шпіонів. Вшыткых заарештовали і одсудули на нучены роботы в гулагах. Аж пізніше ся военьскым кадрам чехословацькой влады в екзілі подарило пересвідчїти челных представителів Советьского союзу, жебы пропустили карпатьских Русинів з робочих таборів. З них vznikнув Першый чехословацькый армодный корпус з выше трєма тїсячами вояків з Підкарпатя.

Войновий і повойновий період Русинів був перетканый многыма міфами і легендами. Многы історичны події были табу. Автор книги їх описав обективно, без впливу тогдышней владнучой комуністичной ідеології. По ослободжїню жытели Підкарпатьско́й Руси думали собі, же она буде надале частєв Чехословакіі. Але Й. В. Сталін ся рішыв, же про свое выходне стратегічне положїня буде належати Советьскому союзу, што народны выборы на Підкарпатю, в котрых мали перевагу комуністы і просоветьскы члены, підпорили. Дня 26. новембра 1944 ся в Мукачові зышло 663 представителів народных выборов і на своїм першій конгресі прияли рішїня „зась споїти Закарпатя зо своєв матірєв – советьсков Українов“, што не одповідало правді.

Была то добрі приправлена гра. Почас децембра 1944 містны выборы комуністичной партії і сільскы уряды дістали приказ, жебы позберали підписы за выголошїня того припоїня Підкарпатя. Підписы ся вынучовали різныма обіцїнями. Дня 29. юнія 1945 Советьскый союз і Чехословакія підписали пакт, котрым Підкарпатьску Русь оддали Україньскій советьскій соціалістичній републиці. В новембрі 1945 на граніці з Чехословакієв збудовали пліт з колячого дроту із стражныма вежами. В юлію 1947 советьска влада в Москві приказала, же ціле Закарпатя ся стає „обмедженов зонув найвышого ступня“. То значіло, же ся змінило на военьску зону з тяжков военьсков зброєв і ракетами. Штат ся став властником вшыткых фабрик, сїті транспорту, електрарень, банк і місьць служб жытелям. Став ся властником і вшыткой польногосподарьско́й землі. В советьскій Україні колективізація ся одбыла строгым способом. Проти ній ся взнесли протесты, но советьскы органы зареаговали скоро і заарештовали 2 200 рольників, враховано жен. Были одсуджены і одвежены до гулагів.

В децембрі 1944 року створив Закарпатьскый народный выбор окремый трибунал. В маю 1946 были політиці з передвойного і войнового періоду, Андрій Бродій і Штефан Фенцик, одсуджены на смерть і такой были забыты. Премер передвойной автономной Підкарпатьско́й Руси Августин Волошин вмер в арешті іщі перед тым, як зачала ёго кара. На Закарпатю уж кінцём 1944 року Червена армада помагала православным при выганяню грекокатолицькых священиків і їх родин із сел. Єпіскопа Теодора Ромжу, главу грекокатолицькой Мукачовско́й епархії ся намагали пересвідчїти, жебы ся одлучів од Рима, але неуспішно. Была зорганізована на нёго „транспортна гаварія“, і хоць ю пережыв і одвезли

го до шпыталю в Мукачові, 1. новембра 1947 го отровала тайна агентка (переоблечена за здравотну сестру). К православній церькви ся придала лем третина грекокатолицькых священників.

Лемкы суть споміджі вшиткых европских карпатыскых Русинів єдины, котры были выстяганы з дому і натырвало ся поселили інде. Почас дакількох років по тім, што ся скінчила 2. світова война, лемківський регіон перестав єствовати. Почас войны была почас голокавсту вывращдена скоро ціла жыдівска популяція Польска (2,7 міліона людей) і приближно таке саме чісло Поляків. До року 1947 было з теріторії на западі і севері Польска выгнаны коло 3,2 міліона Німців і ведно 1,7 міліона Поляків пришло із советьскої теріторії як награда за веце як пів міліона Українців, Білорусів і Литовців, котры ся перестігвали на выход.

Уж в юлію 1944 з підпоров Советьского союзу створили дочасну комуністичну польску владу. Новый штат в році 1952 назвали Польска народна републіка. Подля советьского прикладу Польско знароднило вшиткы приватны подники і часточно сколектівізовали польногосподарство. Лемківскы Русины были в роках 1944 аж 1946 на основі польско-советьского договору перестіганы. Было то приближно дві третини Русинів (коло 80 тисіач). У своїх первістных селах, главно в западных областях лемківского регіону, зістало жыти іщі 25 аж 35 тисіач лемківскых Русинів, котры были (подля советьского прикладу) поважованы за часть української народности. Політіці Польска їх поважовали за неприятельський народ. Были зато, жебы ся Польско змінило на етнічний єднотный штат, заселеный переважно Поляками.

Заведжіню комуністичного режіму ся снажила забранити УПА (Українська повсталецька армада), але наконець ю з юговыходного Польска одстранили. Дакілько одділів втекло через Чехословакію до западной части Німецька, далшы одышли на Україну і там зачатком 50. років 20. стороча боєвали. Были але постріляны або арештованы і посланы до советьскых гулагів. То была про польський уряд причіна, абы юговыходный кут Польска збавили лемківскых і українскых жытелів. В рамках операції Вісла од 28. апріля до 12. августу 1947 было выстягвано 155 тисіач людей (з того коло 35 тисіач Лемків) до югозападной і середнєзападной области (на Долну Сілезію і Помораньско). Хоць веце як 7 300 людём ся подарило выгнути насилній депортації, фактічно депортації скінчили руський (позн. ред.: русиньський) характер лемківского регіону.

І комуністичне Польско ся мусило занимати грекокатолицьков церьков. Комуністичны органы в Польску прияли погляд Советьского союзу, же грекокатолицька церьков перестала екзістовати по Львівскім церьковнім сеймі (соборі) в році 1946 у первістній Галичі. На основі того польска влада прияла резолюцію, котров найперше знароднила маєток той церькви (в році 1947), а потім узаконила єй взятя (в році 1949). Грекокатолицьку церьков у Польску поставили мімо закон. Бывшы грекокатолицькы церьквы собі часто привластнила римокатолицька церьков або православна церьков.

Треба підкреслити, же Поляци з Українцями мали довгу історію военных конфліктів і про векшыну Поляків были Лемкы варіантом ненавиджених Українців. Молоды Лемкы ся снажили замовчати свою народность, говорити по польскы і як ся то подарило, так ся вінчали з манжелами – Поляками або манжелками – Польками. Новов формов культурного пробуджіня Лемків є феномен Ватра. Є то вольне зоскупліня молодых лемківскых патріотів, котры без підпору влады і урядів każde літо ся стрічають на лекціях і концертах, жебы учили людей о лемківській культурі і історії. На Лем-

ківску Ватру каждорічно приходить 4 аж 8 тисіач участников, котры застають погляд, же лемківска культура і язык суть жрідлом гордості окремых людей, і суть хосенны і про будучі генерації.

Політична трансформація середній Европы, запричінена революціями в році 1989, уможнила ревіталізацію карпатыскых Русинів і vznik новых карторусиньскых організацій у Польщі, на Словакії, Україні, в Чеській републіці, Мадярську і Румунії, пробуджіня старшых діаспорных русиньскых комуніт у бывшій Югославії (пізніше Сербії і Хорватії) і Северній Америці (Канаді і Споєных штатах америцькых).

В лемківській діаспорі, переселеной до первістной выходной Галичі (области советьской України з містами Львів, Тернопіль і Івано-Франківск) створили активісты у Львові Общество Лемковина. Пізніше vznikли крайскы і областны общества в далшых частях України, враховано Києва. Їх главным цілём є пропатовати знаня о лемківській минулости і на літніх фестивала Ватра і на далшых культурных активностях.

В Мадярську мож говорити о двох карпаторусиньскых комунітах. Єдну творять люде, што жыють головно на селах у северовыходній части той країны, друга карпаторусиньска комуніта має свій центр у Будапешті. В році 1991 заложыли молоды активісты Організацію Русинів Мадярска (ОРУМА – позн. ред.). Став карпаторусиньской комуніты ся зліпшив в наслідку самосправной сістемы народностных меншын (в тім чіслі і русиньской), котру схвалив мадярський парламент у 1993 році. В Румуньску в році 2000 vznikло Культурне общество Русинів Румунії. По році 1989 народный парламент прияв пропозицію, же каждая ту жыюча народностна меншына бы мала мати холем єдного представителя в парламенті. Од того часу і Русины Румунії діставають владну підпору.

По войні Югославія ся стала федераціов розділенов на шість народных републік, што мало позітивный досяг і на Русинів/Руснаків. Сербія створила на своїй теріторії у 1946 році два автономны регіоны – Войводину і Косово. Векшына міст і сел, де жыли бачскы і сримскы Русины/Руснаци была Войводина, то значить – у Сербській републіці. Даскілько сримскых сел недалеко Вуковара належало до Хорватії. Комуністична Югославія під веджінем Тіта не означовала войводиньскосримскых Русинів/Руснаків за Українців і грекокатолицьку церьков не зрушила. На теріторії Югославії культура войводиньскых Русинів процвітала. В Руськім Керестурі, де была найвекша концентрація Русинів, коротко по войні зачали выдавати тыжденник „Руске слово“ і заложыли высшу середню школу, пізніше культурный часопис, „Народні календар“ і зачало регулярне русиньске розгласове высиланя. До 60. років Новый Сад, главне місто Войводини, став центром векшыны русиньского культурного діятельства, ту vznik Інштітут про выдаваня учебників, Выдавательско „Руске слово“, релациї в русиньскім языку у штатній телевізії і од року 1981 ту была створена Катедра русиньского языка і літературы на Універзиті в Новім Саді. Учітелі катедры вытворили літературный войводиньський русиньський язык. Менша комуніта у Хорватії мала свою організацію – Унію Русинів і Українців з центром у Вуковарі. Наперек тому многы представителі регіону ся прихыляли к українській народній орьентації, але не снажили ся завождовати літературный український язык, але підпоровали войводиньскорусиньський діалект.

Сербска републіка зробила в 1989 році рішіня, котре ся указало фаталне: зрушила автономный статус войводиньского і косовского регіону. То спустило серію подій і выкликало політичну крізу, котра здобыла вершину у 1991 році, кідь Словінско, Хорватія, Македонія і зачатком 1992 року і Босна і Герцеговина выступили з югославской федерації.

Бывша федерална влада ся снажила утримати міць у Сербії і Чорній Горі (позн. ред.: нарештє і Чорна Гора ся осамостатнила як република). Новы влады в тых країнах зрушили цензуру, пустили з арештів політичных арештантів, поволили словоду віросповіданя і отворили граніці своїм жытелям – міліоны людей спознали слободу.

Русины/Руснаци і по році 1989 у регіонах Войводина і Срим фунгують і надале як животаспособна комуніта. Хоць риваліта міджі прорусиньскыма і проукраїнськыма актївістами, котра была міджі нима перед революціов у році 1989, зїстає і надале. Кідь єдна з тых груп заложыла в 1990 році в Руськім Керестурі Русиньску культурну надацію (Руська матка), єй ривал у Новім Саді заложыв Союз Русинів і Українців Сербії. У 1991, кідь выпукла война, зачаточна фаза ся одбыла міджі Сербіов і Хорватіов. Єдна з главных боєвых ліній ся находила у Вуковарі, котрый був барз знищений, враховано центра скоріше заложеного хорватского Союзу Русинів і Українців, а русиньскы жытелі в близких двох сел мусили охабити тоту небезпечну войнову зону. Дефінітивный роспад югославской федерації змінив поставліня войводиньскорусиньскых Русинів. Сербія была незалежным штатом, котрый Войводині вернув автономне поставліня сперед року 1989. Русины і Українці суть у сербській Войводині узнаны як самостатны народности.

Найвекшов діаспоров одностно кількості людей была карпаторусиньска комуніта, што жыє у Споєных штатах америцькых. Уж в році 1945 представителі Общества грекокатолицькых русиньскых братств скликали у своїм центрі в Магаллі в штаті Пенсільванія Капаторусиньскый конгрес. Прияв петіцію, котру предложыв владі США і новозаложеным Споєным народам і протестовав проти припоїно Підкарпатської Руси к Советському союзу і українізації. Але тотя петіція (як і много далшых протестів в роках 1951 і 1964 з боку русиньскоамерицькых організацій) не мала на події в європській домовині жадный досяг.

Почас студеной войны, котра тырвала аж до кінця 80. років 20. стороча, описовали медії в Європі векшыну русиньскоамерицькых організацій як неприятелів соціалізму і америцька сполочность была зась підозриваюча в одношіню к тым людям в США. Молоды люде карпаторусиньского походжіня одшмарєвали язык своїх родічів і старшой генерації і англійський язык ся заводжовав до передтым живої русиньскоамерицькой пресы. Міджі найактивнішых застанців американизации належав грекокатолицькый екзархат в Піттсбургу. Англійський язык вымінив старославянський в літургії а русиньскый діалект у проповідях. Російска православна церьков в Северній Америці перешла властнов американизаций. Стала ся юрідікчно незавіслов і переменовали ю на Православну церьков в Америці. Одшмарила своє одношіня з Росіянами, карпатськыма Русинами і будь-яков выходославянськов етнічнов групов.

Революції в році 1989 мали досяг і на карпатськых Русинів у Северній Америці. Русиньскы Америчане ся конечно могли споїти зо своїма родинами і приятелями в домовині своїх родічів і прародічів. Окрем Карпаторусиньского научного центра, котрый выник в половині 70. років 20. стороча, вытворило ся і дакілько організацій, найвекшов із яких было Карпаторусиньске общество з центром у Піттсбургу в Пенсільванії. Під веджінем Джона Рігетія vznikло єго 11 філій по цілых США. Общество спонзорує лекції, культурны фестивалы, організує каждорічно штудійны дороги до главных областей бывшой Карпатської Руси. Карпаторусиньскый научный центр в США просадив, же в році 1990 до списованя першыраз была загорнута категория карпатський Русин.

Карпаторусиньска комуніта в Канаді тыж зажыла возрождіня, главно в половині 90. років 20. стороча і далше єдно

десятьріча, кідь настала еміграція до Канады. Карпатськы Русины зо Северной Америки зогравали все вызначнішу роль і в роботі Світового конгресу Русинів, котрый выник в році 1991. Поміч америцькых і канадськых Русинів была заміряна на гуманітарну поміч і фінанчне підпорованя культурного і освітнєго діятельства. Міджі главных меценашів належав Штефан Чєпа, бізнїсмен карпаторусиньского походжіня, котрый приспів і на заложіня Світовой академії русиньской культуры, на каждорічну Премію Александра Духновіча за русиньску літературу, Премію за вызначне діло про русиньскый народ, Плакету св. Кіріла і Мефодія за розвиток русиньского языка і на далшы активности.

І в Чехословакії в повойновых роках 1949 – 1953 одбывали ся політичны і сполоченьскы зміны, котры мали негативный вплив на карпатськых Русинів. Была то колективизация, декатолїзация і українізация. Автор книжки подробно описує тот період. Рольниці ся не хотїли добровольно вздати своїх земель в проспїх дружств. Процес декатолїзації був швыдкый. В апрілю 1950 партійны і штатны органы примушовали грекокатолицькых священників перейти на православну віру. Подарило ся їм здобыти лем 39 процент священників, 65 священників арештовали. О рік пізніше заперли єпіскопа Павла Гойдіча, котрый підпоровав Русинів.

В юнію 1952 Централный выбор Комунистичной партії Словакії в Братїславі прияв рішїня, же український язык ся мать поужывати у вшыткых школах северовыходной Словакії. Став ся навчалным языком вшыткых предметів, котры ся перед тым учили по русиньскы або по російскы. Выник „Культурный союз українських трудящих“. Зачав выходити по українськы тыжденик „Нове життя“, місячник Дружно вперед і часопис Дукля. КСУТ фінанцовав містны фоклорны колектївы, фестивалы і далшы культурны активности.

Автор публикації подробно описує демократічний переворот у 1989 році. Дїшло к многим позитивным змінам і в Чехословакії. Русиньскы актївісты вытворили ініціативну групу під веджінем Александра Зозуляка. Єй цілєм было вирішыти народностный вопрос карпатськых Русинів. Досягли, же карпатськы Русины не суть „гілков“ жадной іншой народности, але самостатнов народностєв, што узнала чехословацька влада (позн. ред.: і так ся русиньска народность стала єдною з офіціално узнаных автохтонных народностей Словакії). В році 1995 був одіфікований русиньскый літературный язык на Словакії. Карпатськы Русины на Словакії мають єднакы права, як вшыткы остатні народностны меншыны, враховано поужываня русиньского языка в пресі, розгласі і телевізії, мають свою періодічну і неперіодічну пресу, а русиньскый язык ся може поужывати і в школьскім навчаню.

***

Проф. Др. Павел Роберт Магочій є знаменитым зналцєм історії і майстром розповіді. В книзі подає обективный погляд на історію Русинів. Выповнять білы місця в мало пробаданій проблематіці історії і вывертять романтичны міфы з історії Русинів. Єго 600-сторінкову публикацію читатель прочітатъ з інтересом. Дізнатъ ся много о комплікованых судьбах Русинів. Бравурно споює їх судьбы з європским розвитком. Книжка „*Chrbtom k horám: Dejiny Karpatskej Rusi a karpatských Rusínov*“ обсягує і 35 мап історічных періодів. Доповнюють ю таксамо цінны автентічны фотографії, што книгу робить іщі інтереснішов.

ОСВІТА РУСИНІВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПСКОЇ ХАРТЫ РЕГІОНАЛЬНИХ АБО МІНОРИТНИХ ЯЗЫКІВ (3)

(Закінчення. 1. частъ статі в ч. 1. а 2. частъ в числі 2. Русина.)

Одборны школа і учіліща

д ...

ii – дати можность, жебы переважна частъ навчання на одборных школах была забезпечена в даных регіональных або міноритных языках

Думаме собі, же на данім ступню розвою русинського языка ся дасть забезпечити на одборных школах лем навчання предмету русинський язык, русинська література, русинська культура, регіонална выхова і історія в русиньскім языку. Хыблять підпорны і стимулюючі механизмы з боку штату, респ. зряджователів таких школ, котры бы в тім контексті были ініціаторами освіти в русиньскім языку, як і контрольного органу, котрый бы оцінёвав уровень повніня приятых повинностей.

То значить, же Выбор експертів поважовав тоту повинность в рамках 1. моніторования за **неповнєну** і вызвав словацькы органы, жебы прияли крокы на реалізацію визначной части навчання на одборных і учнівських школах у русиньскім языку.

Друга і третя періодічна справа СР конштатує, же русинський язык ся в сучасности не учить ани на єдній одборній школі або учіліщу. А наслідно Выбор експертів сконштатовав **неповніня** ани той повинности і вызвав словацькы органы, жебы „**прияли крокы на реалізацію визначной части предшкольської выховы і навчання на основных, середніх, одборных школах і учіліщах у русиньскім языку і жебы забезпечили контінуалну понуку на вшыткых ступнях освіти**“.¹

Універзітна і високошкольска освіта

е ...

ii – забезпечити фінанції на штудіум даных языків як одборных предметів універзітного і іншого високошкольського навчання

Од академічного рока 1999/2000 з ініціативы влады СР на Пряшівській універзіті був заложенный Інститут народностных штудій і чужжих языків з Одділінєм русинського языка і культуры, котрый реалізовав до кінця академічного рока 2005/2006 лем росшырену форму навчання русинського языка про штудентів Учительства про I. ступінь ОШ. По довгорічних проблемах і обштрукціях, аж в році 2005 Акредітачна комісія СР схвалила (позн. А. П. – *проект штудійного програму був приправеный і предложеный на акредітацію іщі в році 2002*) проект учительского штудійного програму (ШП) русинський язык і література,² а в році 2008 і магістерского ШП русинський язык і література. Обидва ШП од року 2008 реалізує уж самостатный Інститут русинського языка і культуры на ПУ,³ котрый окрем того реалізує і проекты освітнього характеру на базі грантовой підпоры штату, кідь їх запропонує схвалити одборна комісія даной народ-

ностной меншыны. Проекты суть адресованы нелем штудентам ПУ, але і шырокій громаді, а їх обсяг є заміряный на спосередкованя найновшых інформацій з области карпаторусиністичных штудій. К найвызначнішым належать:

1. 3-тыжднёвый освітній проект Studium Carpato-Ruthenorum – Міджнанародна літня школа русинського языка і культуры, заміряный на навчання русинського языка, літературы, культуры, історії і етнографії карпатських Русинів, котрый ся реалізує паралельно в русиньскім і англійськым языку;⁴

2. Научний семінар карпаторусиністики, котрый є презентаціов выслідків найновшых бадань у сфері карпаторусиністики домашніх і заграничных ученых – історіків, лінгвістів, соціологів і т. д.;⁵

3. Проект День отвореных дверей на ПУ, котрый такого характеру, россягу і заміряня на Словакії ніхто іншый не реалізовав, і на котрый ПУ в роках 2008 – 2010 дістала фінанчну підпору з грантового програму Культура народностных меншын Міністерства культуры СР і Уряду влады СР.⁶

Внаслідку оцінёваня проектів некомпетентныма членами тзв. одборной грантовой комісії про русиньску культуру, котрых процес номінованя і схвалёваня до комісії не є ясний ани транспарентный, од року 2011 тоты успішны едукачны проекты або зістали без штатной підпоры, або діставали лем мінімалну підпору, зато не было мож вшыткы реалізовати в планованім россягу.

Выбор експертів поважовав повинность СР в области універзітної освіти в рамках 1. моніторования за **неповнєну** і вызвав словацькы органы, жебы прияли крокы на ускоріня основаня інституцій заміряных на навчання русинського языка і культуры.

Друга періодічна справа СР конштатовала, же високошкольску освіту в русиньскім языку реалізує Інститут регіональных і народностных штудій – Одділіня русинського языка і культуры Пряшівської універзіты в Пряшові, од року 2008 самостатный Інститут русинського языка і культуры. Выбор експертів привітав досягнутый прогрес і поважовав тоту повинность за **сповнєну** уж в 2. моніторованю. Мусиме конштатовати, же іде о єдину сповнєну повинность СР усфері освіти в русиньскім языку.

Контінуална освіта і освітні (едукачны) курсы про дорослых

ф ...

i – забезпечити контінуалну освіту або едукачны курсы про дорослых переважно або цалком в регіональных або меншыновых языках, або

ii – дати можность, жебы ся тоты языки стали предметами освіти дорослых або частёв контінуальной освіти

Высвітліня того пункту є назначене в попередній части *Універзітна і високошкольска освіта*.

Поки іде о оцінїня сповнїня той повинности, Выбор експертів не міг в рамках 1. моніторингу зробити заключїня і пожадав словацькы органы, жебы к тому во-просу ся вернули в далшій періодічній справі.

В 2. моніторингу Выбор експертів поважовав ту повинность за сповнену лем **счасти**. Подля ёго погляду, было треба забезпечити децентралізованішу понуку русиньского языка як предмету освіти дорослых і далшой освіти на сповнїня той повинности, т. є. не ограничовати ся лем на роботу Інштїтуту русиньского языка і культуры на Пряшівській універзитї в Пряшові.

Третья періодічна справа не приносить ниякы додаточны інформації в тім пункті.

Выбор експертів поважує тоту повинность і в сучасности за **счасти сповнену**.

Додаваме, же Методічно-педагогічний центр у Пряшові в сполупраці з Інштїтутом русиньского языка і культуры ПУ приправили на акредітацію 9 актуалізачных освітніх програмів про учителів русиньского языка, причім на 3 з них в році 2013 і 2015 МПЦ дістало акредітацію і їх зреалізовало. Їх реалізація помогла підвишыти кваліфікованость учителів русиньского языка а тыж стимуловати интерес учителів ОШ і СШ о навчання русиньского языка.

Окрем того, од року 2013 ОЗ *Колысочка – Koliska* з підпоров Уряду влады СР реалізує проект *Вечерні школы русиньского літературного языка про діти і дорослых*, у котрім бере участь выше 400 участников, враховано учителів од предшкольської аж по високошкольську освіту.⁷

Г – прияти кроки на забезпечїня навчання історії і культуры, якы позначили регіональний або мінорітний язык

На Словакії дотеперь не были выданы учебники русиньской історії про окремы ступні школ, з вынятком єдного доповнюючого учебного тексту (Магочій, П. Р.: *Русины на Словенську*. Пряшов: Русинська оброда, 1994), правдоподобно зато, же ани в єдній школі, т. є. ани в регіоні компактно заселенім Русинами, зряджователї (сільскы/містьскы уряды) і директоры школ, респ. учителї історії, жадости такого характеру не настали. Хоць, треба повісти, же домашня легіслатїва не кладе ниякы барьеры навчаню регіональной або русиньской історії, бо каждая школа, а шпеціално ся то чекать од школ на народностно змішаній теріторії, тот предмет може школярям понукнути в рамках свого Школьского освітнєго програму. Проблем є десь інде, а то в тім, же на Словакії з обектївних причін дотеперь хыблять учителї кваліфікованы на історію Русинів. Дотеперь у практиці є лем єден абсолюент високошкольских штудій ШП русиньский язык і література в комбінації з історієв, котрый в рамках бакаларьского і магістерьского ШП русиньский язык і література абсолювовав у каждім річнику штудій повинны, повинно зволены і выбраны предметы заміряны шпеціално на історію карпатських Русинів і Русинів на Словакії. Но в рамках виховы к мултікультурности і народностній толеранції бы было вітаным кроком, як бы ся о історії і традиціях Русинів учили і особы, котры не бісідують регіональным або меншыновым языками, і жыють на народностно змішаній теріторії в сусідстві з Русинами. Предпоклады к тому суть, реалізація але залежить од веджїня окремых школ і од їх зряджователів, або і од родічів. Офіціална позиція компетентного штатного органу

ту хыбить, бо такого дозорного органу в СР доднесь нїт.⁸

Кідь маєме говорити о оцінїню сповнїня повинности, то Выбор експертів не міг в рамках 1. моніторингу зробити заключїня і пожадав словацькы органы, жебы ся к тому конкретнїше высловили в наслідній періодічній справі.

В 2. періодічній справі СР конштатує, же середні школы з навчанєм русиньского языка вживають в процесі навчання русиньской історії лем єден доповнюючий учебный текст, котрый сьме уж спомянули. Тота повинность – учіти ся о історії і традиціях споєных з мінорітнымы языками – ся але тыкать і освіти особ небісідуючїх регіональным або мінорітнымы языками. То звичайно значіть включїня елементів історії і культуры, котры мали вплив на регіональний або мінорітний язык, до цілоштатных учебных основ або ходем до учебных основ про вшыткых школярів у даных регіонах.

В 3. моніторингу Выбору експертів РЕ почас перебування ёго членів в СР, словацькы органы інформовали Выбор експертів о тім, же вшыткы школярї ся учать о народностных меншынах, їх минулости і сучасности, в рамках предметів історія, географія, обчаньска наука, умелцтво, словацький язык і література. Мултікультурна освіта як переглядовий предмет є предписаний Штатным освітнім програмом.

Сумарізуючі ся дасть конштатовати, же в СР іщі все не є достаток учебників русиньской історії, лем єден доповнюючий текст з року 1994. Навчання історії і культуры Русинів залежить од ініціатївы школ. Што ся тыкать навчання історії Русинів тыма школярями, котры не бісідують по русиньскы, то словацькы освітні програмы ани учебники не обягють ниякы інформації о містній історії.

Выбор експертів поважує тоту повинность СР в сучасности лем за **счасти сповнену**.

г – забезпечити основну і далшу освіту учителів потребных на реалізацію tych букв од а) по г), котры сігнатарьска країна прияла

Є правда, же і в сучасности на Словакії є великий недостаток кваліфікованых учителів русиньского языка і літературы, бо в практиці є дотеперь лем 19 абсолюентів учительского магістерьского штудійного програму русиньский язык і література в комбінації. То значіть, же навчання предмету русиньский язык і культура, там де сі то жадать сітуація, забезпечують і дале учителї, котры або абсолювали росшырену форму навчання русиньского языка і культуры на ПдФ ПУ (в рамках штудійного програму Учительство про 1. ступінь ОШ, котрый Пряшівска універзїта реалізовала в роках 1999 – 2006), або учителї з дакількорічнов практиков на I. і II. ступню ОШ, котры абсолювали далшу освіту формов курсів русиньского языка і культуры, організованых МПЦ в Пряшові, котры вели високошкольскы учителї Інштїтуту народностных штудій і чужїх языків ПУ, а в сучасности (2017) і учителї, котры абсолювали акредітованы актуалізачны програмы МПЦ.

Выбор експертів поважовав тоту повинность в рамках 1. моніторингу за **неповнену** і вызвав словацькы органы, жебы такой прияли прїнципїалны кроки на выпрацованя сістематїчного і комплексного прїступу к вихові учителів русиньского языка. І Выбор міністрів Рады Европы рекоментавав словацькым органам, жебы зліпшыли сі-

туацію в школованю учителів русинського языка.

Друга періодична справа СР уводить лем то, же МПЦ реалізує далшу освіту учителів у регіонах, де жыє русинська міноріта, а Пряшівска універзіта понукать окрема того освітні курзы про учителів основных школ (1. – 4. класа).

У другім моніторованю Выбор експертів поважовав тоту повинность за сповнену лем **счасти**, бо не мав достаток інформацій на заключіня - ці іщі все є великий недостаток кваліфікованых учителів, подобно як то было в попереднім моніторованю.

Третья періодична справа ся одкликує в общім плані на МПЦ, но не приносить конкретны інформації о далшій освіті учителів у русиньскім языку.

Выбор експертів поважує тоту повинность іщі все лем за **счасти сповнену**. Вызывать органы, жебы завели основну і далшу освіту про учителів русинського языка.

і – створити єден або веце контрольных органів відповідных за контролю пріятых кроків і за прогрес досягнутый при уводжованю або розвою навчаня регіональных або мінорітных языків і предкладаня регулярных справ із тых контроль, котры будут опубликованы

Такого контрольного органу в СР доднесь ніт, бо работа Рады про народностну освіту мала од самого зачатку лем формальный характер і нігда повноцінно не фунговала. Маєме інформації, же в сучасности не фунгує нияк. Мы пересвідчени, же ситуації бы найвече помогло, кібы штат створив шпеціальный штатный орган (напр. уповномоченого про русиньске школство), респ. сістемовы робочі міста або шпеціалне одділіня, котре бы мало на старости русиньске школство, напр. в рамках Крайского школьского уряду в Пряшові, т. є. в краю, де компактно жыє русиньске жытельство, або в рамках Міністерства школства СР. Таксамо є важне, жебы в рамках Методічно-педагогічного центра в Пряшові было створене повноцінне сістемове робоче місто про професіонального методіка русинського языка, літературы і культуры.

Выбор експертів поважовав тоту повинность в рамках 1. моніторованя за **неповнену** і вызвав словацькы органы, жебы створили дозорный орган відповідный за слідованя пріятых кроків і досягнутого прогресу в уводжованю або розвою навчаня регіональных або мінорітных языків, котрыма ся говорить в СР, і навчаня в тых языках, як і за выпрацованя публічных періодичных справ.

Друга періодична справа уводить як компетентный poradный орган міністра школства Раду про народностне школство. Выбору експертів але хыбили конкретны інформації о тім, як тота рада слідує пріяты кроки і досягнутый прогрес в уводжованю або розвою навчаня русинського языка і навчаня в русиньскім языку і як приправлює публічны періодичны sprawy. Выбор експертів знова підкреслив, же тоту повинность собі выжадує орган заміряный на контролю навчаня регіональных або мінорітных языків. В практиці є можливе, жебы єствуючий орган дозерав над пріятыма кроками і досягнутым прогресом в области освіти в мінорітных языках і выпрацовав і опубликовав періодичны sprawy.

Выбор експертів зато поважовав тоту повинность за **неповнену**.

Третья періодична справа конштатовала, же не был створеный ниякий шпеціальный дозорный орган. Імплементачна справа СР ся одкликує на Штатну школьску іншпекцію, котра оцінює освіту в мінорітных языках і включать тоту тему до своєї річної sprawy. Лемже тота має лем інтерный характер.

Выбор експертів повторив, же тоту повинность персягує компетенцію іншпекції і подаваня справ о освіті майоріты, наспак, выжадує собі орган заміряный на слідованя навчаня регіональных або мінорітных языків. Практичным рішінем бы могло быти, жебы уж єствуючий орган дозерав над реалізаціов пріятых повинностей і жебы приправлєвав періодичны sprawy. Слідованя собі выжадує оцініня і аналізу пріятых кроків і досягнутого прогресу в навчаню регіонального або меншынового языка. Справа бы окрема іншого мала обсяговати інформації о россягу і доступности освіти в русиньскім языку ведно з поступом в областях овладаня языка, достатку учителів і учебных матеріалів. Основне є і то, жебы тоты періодичны sprawy были опубликованы.

Выбор експертів поважує тоту повинность за **неповнену** і вызвав словацькы органы, жебы створили або повірили дозорный орган за задачов слідовати реалізацію пріятых кроків і досягнутый прогрес у розвою навчаня в мінорітных языках, респ. мінорітных языків, і приправлєваня публічных періодичных справ о выслідах єго моніторованя.

У заключіню можеме конштатовати, яка є **біланція повніня пріятых девятых повинностей про русиньскый язык в статі 8 – Освіта – Харты регіональных або мінорітных языків Словацьков републиков за roky 2003 – 2012:**

- **СПОВНЕНА повинность (1): абз. 1 буква е) пункт ii;**
- **СЧАСТИ СПОВНЕНА повинность (5): абз. 1 буква а) пункт ii; буква б) пункт ii; буква ф) пункт ii; буква г); буква г);**
- **НЕСПОВНЕНА повинность (3): абз. 1 буква ц) пункт ii; буква д) пункт ii; буква і).**

(Позначка: В тексті сьме ся в поєдных пунктах означеных малыма графемами притримовали порядку графем подля словацькой абецеды, жебы не доходило к хыбам при інтерпретації офіціального документу харты опубликованого в словацькім языку.)

Література

- BANDURIČ, I.: Európska Charta a jej plnenie v podmienkach Rusínov SR. In: *Народны новинкы*, XXII, ч. 7 – 8, с. 1-2, ч. 9, с. 2, 2012.
- BANDURIČ, I.: Niektoré nedostatky v podpore národnostných menšín. In: *Народны новинкы*, XXII, 9, 2012, с. 1-2.
- BANDURIČ, I.: Námety na riešenie situácie v rusínskom hnutí na Slovensku. In: *Народны новинкы*, XXII, 10, с. 2-4.
- Druhá Hodnotiaca správa Výboru expertov charty jazykov, доступне он-лайн на http://www.foreign.gov.sk/sk/zahranicna_politika/ludske_prava-narodnostne_mensiny_a_ochrana_mensinovykh_jazykov.
- Hodnotiaca správa Výboru expertov charty jazykov (1. kolo monitorovania), доступне он-лайн на http://www.foreign.gov.sk/sk/zahranicna_politika/ludske_prava-narodnostne_mensiny_a_ochrana_mensinovykh_jazykov.
- Діскусія Русинів з незалежним выбором експертів Рады Европы. In: *Народны новинкы*, XXII, 6, 2012, с. 2.
- ЗОЗУЛЯК, А.: Дакотры проблемы русиньской культуры. In: *Народны новинкы*, XXII, 6, 2012, с. 2.
- ЛАДІЖІНЬСКИЙ, Ш.: Словенско і Европска харта меншиновых або регіональных языків. In: *Народны новинкы*, XI, 5–8, 2001, с. 1-3.
- Legislatívny rámec pre jazyky menšín v Slovenskej republike, доступне он-лайн на http://www.niton.sk/documents/89-717-7081-legislativny_

gamec_pre_jazyky_mensin_v_slovenskej_republike.pdf.

МЕДВІДЬ, П.: Русини Словачії на стрічі з експертами Ради Європи. Доступне он-лайн на <http://www.lem.fm/rusyni-slovakiji-na-strichi-z-ekspertami-radyi-evropy/>.

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky. In: *Zbierka zákonov č. 588/2001*, с. 6056, ч. 229.

ПЛИШКОВА, А.: Харту характеризує диференцованый приступ к меншинам СР. In: *Народны новинкы*, XI, 5–8, 2001, с. 3.

ПЛИШКОВА, А.: Пріоріты Русинів у навчально-виховній сфері. In: *Народны новинкы*, XXII, 6, 2012, с. 2.

PLIŠKOVÁ, A.: Náčrt histórie, súčasnosti a možnej perspektívy Oddelenia rusínskeho jazyka a kultúry Ústavu regionálnych a národnostných štúdií Prešovskej univerzity. In: Plišková, A. (zost.): *Jazyková kultúra a jazyková norma v rusínskom jazyku / Языкова култура і языкова норма в русиньскім языку*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Ústav regionálnych a národnostných štúdií, 2007, с. 5–22.

PLIŠKOVÁ, A.: Karpatorusnistika v kontexte dejín Prešovskej univerzity. In: *Univerzita v kontexte zmien : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 28. – 30. novembra 2012 v Prešove*. Ed. Peter Kónya. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2014, с. 442–449.

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky od 30.10.1998 do 15.10.2002, доступне он-лайн на http://www.vlada.gov.sk/data/files/981_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-od-30-10-1998-do-15-10-2002.pdf.

Správa o implementácii Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov. Bratislava, 2003, с. 10–11, доступне он-лайн на http://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/ludske_prava-narodnostne_mensiny_a_ochrana_mensinovykh_jazykov.

Tretia Hodnotiaca správa Výboru expertov, доступне он-лайн на http://www.foreign.gov.sk/sk/zahranicna_politika/ludske_prava-narodnostne_mensiny_a_ochrana_mensinovykh_jazykov.

Výkladová správa k Európskej charte regionálnych alebo menšinových jazykov, доступне он-лайн на http://www.mzv.sk/sk/zahranicna_politika/ludske_prava-narodnostne_mensiny_a_ochrana_mensinovykh_jazykov.

Позначкы

1 Tretia Hodnotiaca správa Výboru expertov, с. 30, доступне он-лайн на [https://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_CC619DD618C614B2C1257CDF00401371_SK/\\$File/140228_3_Hodnotiaca_sprava_vyboru_expertov.pdf](https://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_CC619DD618C614B2C1257CDF00401371_SK/$File/140228_3_Hodnotiaca_sprava_vyboru_expertov.pdf)

2 А. З[озуляк], А.: Новинарський брифінг ку отворіно новоакредитованого програму Русиньскій язык і література на Пряшівській універзиті, доступне он-лайн на http://rusynacademy.sk/rusynski/rusyn_osvita.html#Новинарський_брифінг_ку_отворіно_новоакредитованого

3 Plišková, A.: *Karpatorusnistika na Prešovskej univerzite / Карпаторусиністика на Пряшівській універзиті*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove - Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, 2015. Позерай тыж інформації на веб-сайті ІРЯК ПУ <http://www.unipo.sk/cjknm/hlavne-sekcie/urjk/vzdelavacia-cinnost/>.

4 О проєкті *Studium Carpato-Ruthenorum*, з котрого од року 2010 дотепер ся одбыло 8 річників, позерай на <http://www.unipo.sk/cjknm/hlavne-sekcie/urjk/lis/>.

5 Є то довгодобый едукачный проєкт, котрый ІРЯК ПУ організує од року 2009. З каждого річника ІРЯК ПУ выдає рецензований научный зборник під назвов *Studium Carpato-Ruthenorum : Штудії з карпаторусиністики*, в котрім суть опублікованы прочітаны рефераты і доповнюючі научны статі домашніх і заграничных ученых зо сфери карпаторусиністики. Позерай рубріку *Projekty* на веб-сайті ІРЯК ПУ <http://www.unipo.sk/cjknm/hlavne-sekcie/urjk/vedecko-vyskumna-cinnost/projekty/>.

6 Копорова, К.: На штудіум русиністики суть двері отворены. In: *Народны новинкы*, XVIII, 21 - 24, 2008, с. 3; З[озуляк], А.: День отвореных дверей на Пряшівській універзиті. In: *Народны новинкы*, XIX, 37 - 38, 2009, с. 1; Копорова, К.: „Отваряме вам двері до познания властной ідентіты...“ In: *Народны новинкы*, XX, 38, 2010, с. 1.

7 Позерай веб-сайт *Оз Kolysočka – Kolíska* <http://www.rusinskyjazyk.sk/>.

8 Bandurič, I.: Námety na riešenie situácie v rusínskom hnutí na Slovensku. In: *Народны новинкы*, XXII, 10, с. 2–4.

Мгр. Петро МЕДВІДЬ, ведучій делегації Словацькой асоціації русиньскых організацій, Пряшів, Словачія

В Осієку проходив XIV. Світовий конгрес Русинів. Далшый буде на Словачії

В днях 29-го юна аж 2-го юла 2017 хорватське місто Осієк гостило делегатів XIV. Світового конгресу Русинів (СКР) і VIII. Світового форуму русиньской молодежи (СФРМ). Делегаты і гості ся зачали сходити до Осієку уж в четверь. Організаторы на першый вечур приготувили про участных презентацію русиньскых кроїв, рушників і образів од Антона Ковача – русиньского маляря із Мадярьска. Вечур мала засіданя і Світова рада Русинів (СРР), котра іщі управлєвала пропозицію нового штатуту конгресу, о котрім мали делегаты голосовати.

Конгрес, над котрым перевзяла покровительство президентка Хорватії Колінда Грабар Кітаровіч, мав дві пленарны засіданя, котры проходили в пятницю і суботу. Окрем того засідали і конгресовы комісії. **Організатором тогорічного СКР і СФРМ было Дружство Руснак, котре є членом СКР за Хорватію.** На засіданя СКР пришли делегації вшыткых членських держав конгресу – Словачії, України, Польщі, Мадярьска, Чеськой републікы, Сербії, Румунії, Северной Америки (Канада і США ведно) і домашній Хорватії, хоць не вшыткы делегації схосновали свое право мати десять делегатів із правом голосованя.

1-ый день засідань: Лявинець писав до Києва, але не дістав одповідь

Першый день СКР зачав святочно в пятницю 30-го юна 2017-го року о 10.00 год. Конгрес одкрыв председа домашній організації – Дружства Руснак – **Мійо Шайтош**, котрый єдночасно був членом Світової рады Русинів (СРР) за Хорватію. Потім в рамках святочной части выступали гості, котры представлєвали уряд хорватської президенткы, містну самосправу і ромску народностну меншыну в Хорватії. В рамках гостів выступила і **Олена Папуга** зо Сербії, Русинка, котра є посланкынєв сербского парламенту.

Пак уж слово перевзяв председа СРР **Штефан Лявинець**, котрый Преміов Василя Турка-Гетеша нагородив **Наталію Гнатко**, довгорічну русиньску активістку і учительку в Хорватії, яка подяковала за оцініня своєї роботи на благо Русинів.

По святочній части і куртій перерві зачав робочій програм СКР ёго 1-ым пленарным засіданєм. На нім делегаты наперед схавали пропозицію програму і зволили собі мандатову і ревізну комісію і скругаторів. Далше делегаты схвалили пропонованых окремыма державами членів до конгресовых комісій – комісії про історію, про культуру, про язык і освіту, про штатут і комісії

• Погляд на председницький стіл XIV. Світового конгресу Русинів у Осієку (Хорватія): (перший зліва) М. Караш, представитель Русинів Словакії і (п'ятий зліва) новий председа Світової ради Русинів і Світового конгресу Русинів Ш. Лявинець, представитель Русинів Мадярьска.

про туристичний рух і гранты.

Потім, што був схвалений склад новых комісій, програм продовжував презентацію роботи за дворічний міжконгресовий період. Свою роботу презентували окремы членські організації СКР, але і СРР, о котрой активності бісидовав председа рады **Штефан Лявинець**. Лявинець інформовав о стрічі зо словацьким уповномоченым про меншыны, ці о стрічі з веджінём Інштитуту русиньского языка і культуры Пряшівской універзیتی в Пряшові. Таксамо вказовав, же з ёго підписом было між конгресами знова послане писмо владным органам України, жебы дати права Русинам на Україні. Но як повів участникам конгресу, на писмо не пришла з Києва жадна одповідь. Хоць в плані першого пленарного засідання было закінчити тоты презентації іщі в тот день, про недостаток часу, котрый був у пополудняшых годинах присвячений іншій роботі, презентації трьох членських держав зістали на друге пленарне засідання, значіть на суботу.

СФРМ і комісії

В пятніцю пополудне свое засідання мала знова СРР, но час на свою роботу втогды пришов і про СФРМ і конгресовы комісії. Світовый форум русиньской молодежи є молодежна платформа СКР, до котрой належать організації, котрых членове мають до 35 років. Молоды таксамо оцінёвали і презентували свої активіты в рамках міжконгресового дворічного періоду і выбрали собі нову Світову раду русиньской молодежи. Председкынёв рады знова на далшы два роки была выбрана **Светлана Мурешан** із Румунії, котра є одночасно зо своєю функці *ex officio* і членков Світової ради Русинів.

Членове окремых конгресовых комісій на своїх засіданнях выбрали собі наперед своїх новых председів, котры їх будуть вести слідуочі два роки. Пак пришов час на обговоріня проблемів на окремы темы, на котры суть комісії заміряны і гляданы рішінь ці планів, котры бы ся мали в

слідуочіх двох роках перетворити до конкретных робочіх результатів. О своїх засіданнях і пропозиціях пак ведучі конгресовых комісій інформували конгрес в суботу.

Перший робочій день конгресу закінчив ся літургію у Грекокатолицькій церькви Христа Царя в Осієку і вечерным культурным програмом, котрый був зроблений як літературно-музичный вечур.

2-ый день: Зміна штатуту, веце демокрації

В суботу, далший робочій день, делегаты засідали на другім пленарнім засіданю, котре было розділене до двох частей.

Перша часть проходила од десятой години дополудне. Три членські державы закінчили презентацію роботи членських організацій в міжконгресовім періоді і пак ся продовжовало програмом, котрый був напланований на суботу.

Председа СРР перед делегатами прочітав цілий текст пропозиції нового штатуту і дав о нім голосовати. Делегаты векшынов голосів, наперек дакотрым протестным голосам і жаданю перервы, котра ся делегатам не дала, новый штатут прияли. В рамках нового штатуту было приятых і дакілько основных змін в порівнаню з попереднім штатутом.

По перше председа Світової ради Русинів (выконного органу конгресу) є одтепер і председом Світового конгресу Русинів. Дотеперь функція председы СКР подля штатуту не ествовала, што было нелогічне, жебы мати председу рады, но не мати председу конгресу.

Друга важна зміна ся таксамо дотулять председы. Покля дотеперь членські державы пропонували членів Світової ради Русинів, о котрых делегаты голосували *en bloc*, і членове новой рады пак споміджі себе выбрали председу, теперь перешли вольбы председы прямо на делегатів. В практиці то значіть, же членські державы номінують членів СРР, о котрых ся *en bloc* голосує, і тоты членове пак оголошують свою кандидатуру на председу СРР (право має каждый член), што є по новому і председа

СКР, і делегати в прямих вольбах голосують. Председом ся ставать кандидат, котрый здобуде векшыну голосів вшиткых участных делегатів. Покля ся то никому не подарить в першій колі, голосує ся в колі другім, до котрого поступають двома кандидатами, котры здобули нейвеце голосів у першій колі.

Інформації з комісій, гості і пропозиції

По схваліню нового штатуту слідовали інформації од председів конгресовых комісій. Інформації о їх роботі, о пропозиціях і планах бы мав детално публікувати СКР ведно із своєю резолюціою.

По тій часті засідання дістали слово двома гості председы СРР Штефана Лявинця із Підкарпатя. Першым був визначный языкознаватель і довгорічний председа Закарпатського областного научно-культурологічного Общества Александра Духновича, член Народной рады Русинів Закарпатя **Михаїл Алмашій** із Ужгороду, котрый одпрезентовав свою роботу. По нїм слідовав председа Народной рады Русинів Закарпатя **Євген Жупан**. Народна рада Русинів Закарпатя є асоціаціою, у котрій є з'єдиненых 90 процент русиньскых організацій діючих на Підкарпатю. Жупан одпрезентовав роботу Народной рады і окремых організацій і повів, же честують вшиткых Русинів і вшиткы русиньскы організації, котры на Підкарпатю діють, і кідь навспак не все так тому є. Председа Народной рады Русинів Закарпатя припоманув делегатам, же якраз він з ёго організаціою – Общества подкарпатських Русинів, котре є членом Народной рады, був співоснователём Світового конгресу Русинів, який ся першыраз одбыв в Міджілабірцях у 1991-ім році. Днесь є членьсков організаціою СКР за Україну Краёвое общество подкарпатських Русинів, котре веде **Микола Бобинець**. Євген Жупан высловив інтерес о сполупрацу і офіціално пожадав конгрес о приятя Народной рады Русинів Закарпатя за члена СКР. Штатут – ці новий або старий, тото дозволює, кідь же членом СКР може быти організація або асоціація. Прикладом є і Словакія, за котру делегацію творять делегати Русиньской оброды на Словенську і Словенської асоціації русиньскых організацій.

Пунктом той часті засідання были і пропозиції делегатів у рамках діскусії. **Мілан Піліп** пропонував рішїня нової русиньской символіки. Тій пропозиції міцно опонував честный председа СРР **Павел Роберт Магочій**. **Петро Медвідь** запропонував доїднання єдної дати про выголошїня Світового дня Русинів, **Демко Трохановский** знова жадав зрушїня хоснованя назвы Світовый конгрес Русинів/Руснаків/Лемків і дотримованя офіціалной назвы, котра є записана і в штатуті – Світовый конгрес Русинів. **Олена Дуць-Файфер** у своїм выступліню підкреслила, яке має про ню конгрес значїня і яке має конгрес значїня про вшиткы членьскы державы, но і то, чім бы ся конгрес мав на міджінародній уровни занимати.

Нова Світова рада Русинів і вольбы председы

По роспушїню Світовой рады Русинів і куртій перерви на обід делегати засіли на остатню часть другого пленарного засідання. Тоту часть уж вів честный председа СРР **Павел Роберт Магочій**. Членьскы державы наголосили своїх кандидатів за членів нової СРР, котрыма

ся по голосованю на слідуочі два роки стали: **Штефан Лявинець** за Малярсько, **Микола Бобинець** за Україну, **Мартін Караш** за Словакію, **Андрій Копча** за Польщу, **Дюра Папуга** за Сербію, **Джон Рігетті** за Северну Америку, **Георгій Фірцак** за Румунію, **Ян Чопик** за Чеську републіку, **Мійо Шайтош** за Хорватію і **Светлана Мурешан** за Світовый форум русиньской молодежи.

Слідовала курта перерва і оголошїня кандидатів на председу СКР і СРР. Кандідатуру оголосили **Микола Бобинець**, **Штефан Лявинець** і **Джон Рігетті**. По своїх п'ятихвиловых презентаціях, в котрых ся мали представити і обговорити свої плани у функції председы, слідовали першы історічны прями вольбы председы. На голосованю брало участь 78 делегатів із можных 90-тєх. Процедура голосованя была ведучім засідання встановлена на тайну вольбу, делегати метали опечаткованы листкы до урны. В першій колі здобыв Бобинець **34 голосів**, Лявинець **26 голосів** і Рігетті **18 голосів**. Кідь же ніхто не здобыв веце як половину голосів делегатів, вольбы слідовали в другім колі, до котрого поступили Микола Бобинець і Штефан Лявинець. В другім колі Бобинець не здобыв веце голосів як в першій і зїстав із **34-ма** голосами на другім місці. **44 голосів** ішло про **Штефана Лявинця**, котрый ся став на далшы два роки председом СКР і СРР.

Рішїня і закінчїня конгресу

По волбах слідовала далша курта перерва, в рамках котрой ся радила нова СРР зо своїм нововибратым председом. По ній предступила рада перед делегатами і одпрезентовавала свої рішїня. О дакотрых із них дала СРР голосовати делегатам і вшиткы пропозиції перешли.

Міджі найосновнішы пункты, котры будуть і в Резолюції СКР належать: СКР затля не приймає пропозицію Мілана Піліпа на нову русиньску символіку, но будуть ку тій проблематіці ословлены одборници із сфери гералдіки, жебы высловили свої погляды, на основі котрых пак слідуочій конгрес дасть своє рішїня; **СКР прияв 23-тій марец як Світовый день Русинів, з тым же дата буде припоминати дату 1. СКР в Міджілабірцях в році 1991** (в платности зїставають і дати Дня Русинів в окремых членьскых державах); СКР ся знова оберне на владу України, жебы визнати русиньску народностну меншыну на Україні зо вшиткыма правами, жебы была вытворена катедра русиністики на Ужгородській національній універзиті і жебы на території Закарпатської области ся до школ завело навчаня русиньской історії, культури і языка; СКР ся оберне на владу в Польщі, жебы одсудили Акцію Вісла як несправедливый акт, і жебы жертвы Акції Вісла были одшкоднены; Народна рада Русинів Закарпатя буде в слідуочіх двох роках кандидатьсков асоціаціою на члена СКР;

Слідуочій юбілейный XV. Світовый конгрес Русинів буде проходити на Словакії.

По выголошїню резолюції делегатів чекав завершалный культурный програм під назвов *Кідь голу-биця летіла* в культурнім домі і святочна рецепція. В неділю рано ся участници розышли до своїх держав.

150 років новинок Свѣт

13-го юла 1867-го року было выдано перше число русиньских новинок *Свѣт*. Припоминаме собі 150-ту річницю ужгородських новинок, котрых главными редакторами были Юрій Ігнатков, Кіріл Сабов і Віктор Кімак.

Свѣт був тыжденник, котрый выдавало Общество св. Василя Великого і выходив в роках 1867 аж 1871. Были то першы новинки про Русинів, котры выходили на Карпатській Руси.

Новинки мали за ціль хранити інтереси русиньского народа у сфері літературной освіти. У функції редакторів были Юрій Ігнатков і Кіріл Сабов в роках 1867 – 1869, і Віктор Кімак в роках 1869 – 1871. Редакторы ся надіяли на лібералізацію угорьского режиму в звязку із перетворінём імперії Габсбургів на Австро-Угорьску монархію. Но ситуація ся зачала мінити іншым напрямом. В угорьській часті монархії ся зачала запроваджати централізація і проходили пробы о створіння мадярьского політичного народа. То мало за наслідок намагу о мадярізацію немадярьских народів і народностных меншын в кралівстві. То, же Юрій Ігнатков одкрыто написав на сторінках новинок *Свѣт* о махінаціях коло волеб до угорьского парламенту, выкликано негати́вны реакції мукачовского єпископа Штефана Панковіча. Єпископови ся іщі в році 1867 подарило одкликати з функції редактора новинок Юрія Ігнаткова, по 15-ѣх выданнях новинок, і послати го робити до Будапешті. Подобным способом був одкликаний в році 1869 і Кіріл Сабов, котрый мав нама-

гу охранити молодых русиньских писателів і історіків од єпископовых інтриг. Сабов був єпископом посланий до мадярьского міста Сегед. Третій редактор, Віктор Кімак, котрый мав у функції редактора наконець еднаку судьбу, як єго попередници, радше зохабив карьеру учителя, лем жебы не був підпорядкований угорьскому міністерству освіти.

Свѣт остро критізовав мадярізацію, політику єпископа Панковіча і функціонованя подвойной монархії. Окрем політичных статей, мож было на сторінках новинок найти творы русиньских писателів і рецензії на їх творы. В році 1870 ся *Свѣт* зачав называти як „литературная и общественная газета“ і зачав выходити у форматі журналу. *Свѣт* зачав в тім році выдавати і серію книжок „Народное чтение“ як додаток „для народнихъ масъ“.

Представителям угорьской влады і єпископови Штефанови Панковічови ся не любив такий розвиток дій коло новинок. Панковіч на то, жебы дати гет з функції редактора Віктора Кімака, схосновав єго заступцю Віктора Гебея, священника Ужгородьской духовной семінарії, і Николая Гомічкова, котрый був впливов особов Общества св. Василя Великого. Тоты двома на початку року 1871 перевзяли новинки під свою контролю. Занедовго по тім *Свѣт* перестав выходити.

(Оброблено подля: П. Р. Марочій, Іван Поп: *Енциклопедія історії та культури карпатських русинів.*)

ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД., Центр языків і култур народностных меншын – Інштїтут русиньского языка і културы ПУ

41. научный семінар карпаторусиністікы

5. апріля 2017 ся одбыв 41. научный семінар карпаторусиністікы. Семінары уже девятый рік організує Інштїтут русиньского языка і културы ПУ в Пряшові.

Тема Вечерні школы русиньского языка – рішіня абсенції школьської сістемы русиньского народностного школства на Словакії заінтересовала передовшыткым учітелів русиньского языка – реалізаторів проекту вечерніх школ. На семінар їх пришло доведна 14 із окресів

Пряшів, Свідник, Снина, Гуменне, Меджілабірці і Стара Любовня. Як мож збачіти, є то регіон северовыходной Словакії, де компактно жыє мінорїта Русинів, также якраз в тых окресах (враховано окресу Бардеєв, де ся од того школьского року тыж нашла холем мала група школярів і зачали ся учіти русиньский язык) суть добры предпклады на то, абы ся там міг учіти, ці в матерьских школах, або в основных школах материньский язык Русинів, кодифікований іщі в році 1995.

Не є ніяким таємством, же якраз школьська сфера в рамках третєго народного оброджіння Русинів є тов сферов ужываня, котра ся розвивать лем барз слабо, мож повісти, же стагнує. Ай зато, або може праві з той причіны був організований семінар на тему выучованя русиньского языка в школах, на котрім выступила авторка і координаторка проекту **Вечерні школы русиньского языка**, соціологічка ПгДр. Люба Кралёва, ПгД. Окрім того, же в рамках своїх соціологічних бадань доспіла к неприязным выслідкам, котры ведуть к поступній асиміляції русиньского жытельства на Словакії, не чекаючі на компетентных, сама ся пустила до рїшаня проблему аплікації материньского языка Русинів до школ, а то як єдина в дотеперішній історії активіт сполків і обчаньских здружінь, котры ся в рамках культурно-сполоченьского жывота міноріты Русинів активізують. **ОЗ Колысочка – Koliska**, котре Люба Кралёва очолює, як єдине обчаньске здружіння в новодобій історії Русинів на Словакії зачало од року 2013 організовати выучованя русиньского языка і, як сьме ся могли на семінару дізнати, за штири роки ся у вечерніх школах учіло 1 186 дітей, школярів і дорослых основы русиньского языка. Много, або мало? І на такы вопросы ся вела на семінару богата діскусія. Діскутовало ся передовшыткым о проблемах, яки стрічають учителькы русиньского языка, але ай самотну авторку проекту. Міджі нима ай такый банальный проблем, же кідь хоче учителька в просторах матерьской школки вести з дїтми годину русиньской комунікації, мусить на самый перед координаторка проекту заплатити наёмне за просторы, бо інакше директорка школки выучованя не дозволить. Іншы учителькы мають проблем наплановати годину так, абы ся в єднім часі могла стрітити група школярів, котры ся приголовили на русиньскый язык з розлічных клас. Самособов, недостаток дідактічных помічників, або ай учебників таксамо не мотивує ани школярів, ани учителів. Учителі русиньского языка мусять быти досправды народныма будителями у своїх селах, містах і школах, ці матерьских школках, абы дітей мотивувати, родічів пересвідчіти і компетентных успокоіти тым, же односно выучованя русиньского языка не мають ніякы фінанчны пожадавкы при діліню сполочного фінанчного розрахунку, який іде на каждую конкретну школу. Фінанції про учителів (доволіме сі твердити, же мінімалны і неадекватны роботі, яку учителі одводять) забезпечує координаторка проекту, котра але сама не знає гарантовати, ці тзв. „одборна комісія“ про русиньску народностну меншыну при Уряді влады СР проект схвалить ай на далшы рік і, самособов, в якій сумі?

Наперектому, вечерні школы фунгують, і дають ходем малу надій на то, же поступно в тых школах, де ся проект реалізує, буде ся учіти русиньскый язык як предмет в рамках повинной школьской выуки. На то бы але мусили быти наставлены успокоючі параметри в рамках школьской системы народностных школ. Учителі русиньского языка ся будуть надіяти, же ся так стане в рамках приправлєваной новой **Концепції выучованя русиньского языка і літературы** на Словакії. В сучасности є на Словакії лем єдина народностна школа з языком выучованя русиньскым (причїм далшы дві зникли), і даскілько школ з выучованєм русиньского

языка. Так вечерні школы, котры фунгують в рамках третєго сектора, суть ходем счастья успокоючов формов, котра як-так забезпечує, абы діти своїх русиньских предків могли спознати свій материньскый язык і в рамках нєго шырший контекст жывота русиньской народностной меншыны на Словакії. Практика вказала, же кідь ся русиньскый язык зачне учіти, інтерес родічів і їх дітей хоць ай помалы, але зачінають поступно наростати (хоць суть ай припады, же даколи самы родічі одголосять свої діти з годин русиньского языка про іншы, про них атрактивнішы активіты). Як сконштатовала у своїй презентації авторка проекту вечерніх школ Люба Кралёва, прикладом наростаючого інтересу о русиньскый язык є місто Гуменне, де поступно, од року 2013 прибувають учителів, але і школ (враховано матерьских школок), а в них клас русиньского языка.

На семінару взяла участь і соціолінгвістка доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД., котра підкреслила, же в рамках Европской харты поужываня мінорітних або регіональных языків Словацька република поєдны пункты той харты повнить недостаточно. Ту не обстоіть конштатованя, же „Русинам предці ніхто не братить, абы учіли своє потомство материньскый язык, так што іщі хотять?“ Смутне є, же такый погляд высловив сам представитель той народностной меншыны. Доц. Плішкова в тім контексті вказала главно на тот пункт з Харты, же не русиньскы родічі ся мають дожадовати выуки у своїм материньскім языку, але компетентны (старостове сел, директоры школ і т. д.) мають повинность інформувати родічів і школярів о такій можности, іншпіровати їх, а не наспак, робити вшытко про то, або не робити ніч про то, абы выучованя русиньского языка зачало фунговати. У своїй практиці ся пані Люба Кралёва стрітила лем з єдиным старостом – старостом села Баєрівці, котрый ся сам ангажовав за выучованя русиньского языка у своїм селі.

То є лем в назнаках вказаний комплекс проблемів коло організованя выуки русиньского языка в школах. Видить ся, же школьскій проблематіці ся буде треба веновати інтензівніше і в рамках семінарів карпаторусиністікы.

Подля структуры семінарів суть на єго кінцю представлены найновшы публікації з области карпаторусиністікы. Од фебруара, коли був послідній семінар вышла лем єдна нова публікація. Представив єй докторанд ІРЯК Мгр. Міхал Павліч, котрый ся у своїй дізертациї замірює якраз на народнобудительску проблематіку у творах красной літературы, выданых по році 1989. Автором нововыданой публікації є Миколай Ксеняк і єй назва є – *Резонанції на книжкы і події*.

Віриме, же 41. семінар карпаторусиністікы був провшыткых, што на нїм взяли участь інтересный, може ай іншпіратівный, бо стріча учителів русиньского языка з розлічных регіонів не бывать часто. Многы з них ся на семінару віділи по першый раз. Мы їм до далшой роботы жычіме много сил, оптимізму і штонай-веще школярів, з котрыма ся будуть стрічати на годинах русиньского языка і літературы. Быв бы то наш сполочный успіх і успіх цілого русиньского народно-обродительского руху в новодобій історії Русинів.

3 посланём – дати честь Русинам

Нова телевізна шов із назвов „*Zem spieva*“ (*Земля співають*) понукать позерателям то найкрасше з фолклору на Словакії. В першій шов было приправленых десять частей, з того сім епізод было з кастінгів, три жывы телевізны переданя належали семіфіналовым колам і єдному фінале. А праві до семіфінале (позн. ред.: **але і до фінале**) ся подарило дістати співацькій групі **Русиньске тріо**, в складі котрой были: **Домініка Прочкова-Новотна** із Снины, **Сімона Морозова** з Руськой Порубы і **Домініка Сакмарова-Лукачова** із Спішского Подградя. Нам ся подарило высповідати першу із спомянутых – **Домініку Прочкову-Новотну**.

• Як ся спознали так талантованы молоды дамы?

– Із Сімонов ся познаме одмала, іщі з часів, коли сьме ся каждорічно стрічали на різних співацькых конкурзах. Но найвце нам приросли ку сердцю выступы із русиньскыма співанками під назвов *Співы мого роду*, котры організує Мірослав Кереканіч. Быв то вікенд повный співу, радости, забавы і проглублёваня приятельств. З Домініков Сакмаровов-Лукачовов ем ся спознала в Кошицях, де веду співацьку часть у фоклорнім колективі „*Borievka*“. Праві там пришла Домініка як співачка, также ся познаме лем од септембра минулого року, но прекрасно сьме ся зладили. І голосово, і людьскы.

• Хто вас приголосив до конкурзу *Земля співають*?

– Была ем ословена як солістка. Довго ем роздумовала і наконець ем ся рішыла, же до того підеме три. Не є ніч красшого, як русиньскы співанкы, співаны на три голоса, а главно чутя, же чоловік не стоїть на сцені сам. Так суть емоції зо співу намного інтензівнішы. Сімону ем добыла про тоту думку такой, а Домініка ся мі приплела до драгы праві в часі, кідь ем рішала, кого третёго ословити, жебы сьме сі голосово сіли. Значіть Русиньске тріо vznikло лем про тот конкурз. Кажда з нас співають одмала, і так із створінём програму не є жадный проблем. Я выберу співанкы, повім дівчатам свою представу, каждая мать даяку свою роль, котру знають передати перфектно – до точки, што мі

робить велику радость. Но найвекшов задачов при выступлїню є зїстати природным, а тыж до того вложыти фалаток із себе. Пріорітно ся снажме, жебы każde одспіване словічко было щїре.

• Чом Русиньске тріо?

– Нашым посланём в конкурзі є дати честь вшыткым Русинам, указати Словакії, же і мы ту жыєме, маме свою културу, звыкы, свої співанкы і тыж дакус піднести народне усвідомлїня, най суть Русины горды на то, кым суть. Сьме великый народ од Польщі, через Словакію, Україну аж до Румунії, котрый не мать властный штат і так не познаме граніці міджі собов. Зато сьме вирішили, же не будеме выступати під назвов ниякого фолклорного колективу, але будеме презентувати вшыткых Русинів. Также зато Русиньске тріо.

• Якы чутя вас оволоділи по поступі до семіфінале? Як ся позерате на конкуренцію?

– Барз сьме ся тішыли. Главно зато, же сьме то вообщє не чекали. Сьме барз рады, же сьме дістали шанцу і же слово „Русин“ буде іщі даякый час резонувати в ухах позерателів телевізії. Конкуренція? Жадна не єствує. Выступаючі суть вшыткы ужасны і доєдного повнять велику задачу, котров є указати Словакії єй цїнності – співанкы, крої, музичны інштрументы і под. Каждый інтерпрет є унікальний і вообщє не залежить на тім, хто поступить або не поступить. Головне є, же позерателям передаме якыйсь одказ.

• Якы суть вашы далшы планы по скінчїню конкурзу?

– З Русиньского тріа не хочеме робити комерчну групу, значіть наїсто не прокоцртуєме ціле літо. Наше посланя є ясне. Но наїсто нашым обдивлятелям передаме пару выступлїнь, хоць їх не буде много. Односно планів до будучности – наїсто бы сьме хотїли награти компактный дїск, жебы наш одказ зїстав захований. В днешній добі то не є так просте, зато **нам зїстає надїяти ся, же ся найдуть добры люде, котры нам з тым помогут**. Вшыткым Русинам Многая і благая літа!

-ста- (6. 2. 2017)

РУСИН Одборный і літературный часопис выдавать Академія русиньской културы в СР (6х роčne, náklad 1100 ks, IČO: 17079748). Предплатне 12 евр. Адреса редакції: Академія русиньской културы в СР, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Телефон: 0917 171 912. Шефредактор: Мгр. Александер Зогуляк, языкова редакторка: ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД., редактор: Мгр. Міхал Павліч. Регістрацны чїсла: ISSN 1339-5483, EV 328/08, MİÇ 49 589. Адреса на інтернеті: www.rusynacademy.sk, e-mail: rusyn@stonline.sk. Выдане 7. августа 2017 р.

• Учительки русинького языка і культури на 41. семінарі карпаторусиністікы передавали свої скушености з навчання русиньского языка і культури, міджі нима і Светлана Лучканічова зо Снины (з мікрофоном в руці).

Фотка. М. Павліча

• Успішне Русиньске тріо, в зложіню котрого были співачкы: (зліва) Домініка Сакмарова-Лукачова, Сімона Морозова і Домініка Прочкова-Новотна, ся дістало аж до фінале шов-конкурзу Радіа і телевізії Словакії 1 – Земля співають зо своїма ангельскыма голосами, о котрых член пороты, знамый оперный співак Петер Дворскі в телевізії повів: „Такый спів надхне każde сердце“.

Фото: Facebook.com/Rusínske trio

• Доктормы учительскы вечернїх школ русиньскыо языка і културьы, котры взяли участь на 41. научнїм семінарі на Пряшївскїм універзіті у Пряшові 5. апріля 2017. Вержнїй ряд – зліва доправа: ПаедДр. Марцела Рунячнїнова, Мтр. Маріана Рунячкова, Яна Садїєвова, Мтр. Намташа Цоранїчова, Едіта Ясикова, Мтр. Анна Плавчанова, Габрьела Бїндзарова, Мтр. Любіца Белкова. Спїднїй ряд – зліва доправа: ПаедДр. Яна Качанова, Яна Косарова, Бк. Марїя Гоцова, ПдДр. Люба Країєва, Пз-Д., Светлана Лучканїчова, Мтр. Монїка Сакарова. Фотка М. Павліча

